

CONSILIUM SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

Współpraca Europejska
Podejście Naukowe & Zastosowane Technologie

ISSN 2449-7320

EUROPEAN
COOPERATION

Scientific Approaches and Applied Technologies

Warszawa 2018

№ 5(36) 2018

RADA NAUKOWA

Przewodniczący Rady Naukowej:

Dr hab. (Ekonomia), **OLEKSANDR MELNYCHENKO**, Warszawa, Polska

Członkowie Rady Naukowej:

Dr (Inżynieria), **BESTOUN S. AHMED**, Erbil, Kurdistan, Irak

Dr (Inżynieria), **SALAWU ABDULRAHMAN ASIPITA**, Minna, Niger State, Nigeria

Prof., Dr hab. (Inżynieria), **ARTUR BARTOSIK**, Kielce, Polska

Prof., Dr hab. (Ekonomia), **LINO BRIGUGLIO**, Msida, Malta

Dr hab. (Ekonomia), **MAREK CHRZANOWSKI**, Warszawa, Polska

Dr hab. (Prawo), **OLEKSANDR DOWGAN**, Kijów, Ukraina

Prof., Dr hab. (Nauki polityczne), **ERNANDO FILGUEIRAS**, Belo Horizonte, Brazylia

Prof., Dr hab. (Nauki rolnicze), **VASYL FILON**, Charków, Ukraina

Prof., Dr (Ekonomia), **TSVETELINA ALEXANDROVA GANKOVA-IVANOVA**, Sofia, Bułgaria

Prof., Dr (Ekonomia), **SHALVA GOGIASHVILI**, Tbilisi, Gruzja

Prof., Dr hab. (Ekonomia), **TETYANA KALNA-DUBINYUK**, Kijów, Ukraina

Dr (Inżynieria), **ROMAN KUBRIN**, Dübendorf, Szwajcaria

Dr (Ekonomia), **OLEKSII KVILINSKYI**, Poznań, Polska

Prof., Dr hab. (Ekonomia), Dr. h.c. mult., **FRANZ PETER LANG**, Braunschweig, Niemcy

Prof., Dr hab. (Inżynieria), **KAZIMIERZ LEJDA**, Rzeszów, Polska

Prof., Dr hab. (Ekonomia), **IRENA MAČERINSKIENĖ**, Wilno, Litwa

Prof., Dr (Ekonomia), **ALEXANDER MASHARSKY**, Ryga, Łotwa

Dr hab. (Politologia), Prof. ndzw. **DONAT JERZY MIERZEJEWSKI**, Piła, Polska

Dr (Ekonomia), **RADOSŁAW MIŚKIEWICZ**, Łaziska Górne, Polska

Prof., Dr hab. (Ekonomia), **BORYS SAMORODOV**, Charków, Ukraina

Prof., Dr hab. (Inżynieria), **VADYM SAMORODOV**, Charków, Ukraina

Dr (Prawo), **TOMASZ SCHEFFLER**, Wrocław, Polska

Dr (Prawo), **OLEKSANDR SHAMARA**, Kijów, Ukraina

Dr (Ekonomia), **FRANKLIN SIMTOWE**, Nairobi, Kenia

Prof., Dr hab. (Ekonomia), **LAKHWINDER SINGH**, Patiala, Indie

Dr (Inżynieria), **ANDREY VOVK**, Magdeburg, Niemcy

Dr hab. (Ekonomia), **NADIYA YURKIV**, Kijów, Ukraina

Prof., Dr hab. (Inżynieria), **DMYTRO ZUBOV**, Ohrid, Republika Macedonii

Wydawca:

CONSILIUM SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA
NR 5(36) 2018

Czasopismo jest zarejestrowane w Sądzie Okręgowym w Warszawie za numerem 19258

ISSN (PRINT) 2449-7320

Czasopismo naukowe **WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA** jest umieszczone i indeksowane w bazach danych naukometrycznych:

- ERIH PLUS
- Biblioteka Narodowa w Polsce
- Polska Bibliografia Naukowa (PBN)
- Index Copernicus
- Citefactor
- International Institute of Organized Research (I2OR)
- Google Scholar (GS)

Adres strony internetowej:

www.journal.clmconsulting.pl

www.clmconsulting.pl

www.facebook.com/clmcstg

Adres do korespondencji:

Redakcja Czasopisma naukowego WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA

Consilium Sp. z o.o.

ul. Marszałkowska 58

00-545 Warszawa, Polska

Redaktor naczelny -

Zbigniew Wąsik

redactor@clmconsulting.pl

Reklama w czasopiśmie:

office@clmconsulting.pl

SCIENTIFIC COUNCIL

Head of Scientific Council:

Dr. hab. (Economics), **OLEKSANDR MELNYCHENKO**, Warsaw, Poland

Members of the Scientific Council:

Dr. (Engineering), **BESTOUN S. AHMED**, Erbil, Kurdistan, IraqDr. (Engineering), **SALAWU ABDULRAHMAN ASIPITA**, Minna, Niger State, NigeriaProf., Dr. hab. (Engineering), **ARTUR BARTOSIK**, Kielce, PolandProf., Dr. hab. (Economics), **LINO BRIGUGLIO**, Msida, MaltaDr. hab. (Economics), **MAREK CHRZANOWSKI**, Warsaw, PolandDr. hab. (Law), **OLEKSANDR DOWGAN**, Kyiv, UkraineProf., Dr. hab. (Political Sciences), **FERNANDO FILGUEIRAS**, Belo Horizonte, BrazilProf., Dr. hab. (Agricultural Sciences), **VASYL FILON**, Kharkiv, UkraineProf., Dr. (Economics), **TSVETELINA ALEXANDROVA GANKOVA-IVANOVA**, Sofia, BulgariaProf., Dr. (Economics), **SHALVA GOGIASHVILI**, Tbilisi, GeorgiaProf., Dr. hab. (Economics), **TETYANA KALNA-DUBINYUK**, Kyiv, UkraineDr. (Engineering), **ROMAN KUBRIN**, Dübendorf, SwitzerlandDr. (Economics), **OLEKSII KVILINSKYI**, Poznan, PolandProf., Dr. habil. (Economics), Dr. h.c. mult. **FRANZ PETER LANG**, Braunschweig, GermanyProf., Dr. hab. (Engineering), **KAZIMIERZ LEJDA**, Rzeszow, PolandProf., Dr. hab. (Economics), **IRENA MACERINSKIENĖ**, Vilnius, LithuaniaProf., Dr. (Economics), **ALEXANDER MASHARSKY**, Riga, LatviaProf., Dr. hab. (Political Sciences), Prof. ndzw. **DONAT JERZY MIERZEJEWSKI**, Piła, PolandDr. (Economics), **RADOSŁAW MIŚKIEWICZ**, Łaziska Górne, PolandProf., Dr. hab. (Economics), **BORYS SAMORODOV**, Kharkiv, UkraineProf., Dr. hab. (Engineering), **VADYM SAMORODOV**, Kharkiv, UkraineDr. (Law), **TOMASZ SCHEFFLER**, Wrocław, PolandDr. (Law), **OLEKSANDR SHAMARA**, Kyiv, UkraineDr. (Economics), **FRANKLIN SIMTOWE**, Nairobi, KenyaProf., Dr. hab. (Economics), **LAKHWINDER SINGH**, Patiala, IndiaDr. (Engineering), **ANDREY VOVK**, Magdeburg, GermanyDr. hab. (Economics), **NADIYA YURKIV**, Kyiv, UkraineProf., Dr. hab. (Engineering), **DMYTRO ZUBOV**, Ohrid, Republic of Macedonia

Publisher:

CONSILIUM LIMITED LIABILITY COMPANY

EUROPEAN COOPERATION

Vol. 5(36) 2018

Collection of scientific proceedings is registered in District Court in Warsaw for the number 19258

ISSN (PRINT) 2449-7320

Collection of scientific proceedings EUROPEAN COOPERATION is included and indexed in the international informational and scientometric data bases:

- ERIH PLUS
- National Library of Poland
- Polish Scholarly Bibliography (PBN)
- Index Copernicus
- Citefactor
- International Institute of Organized Research (I2OR)
- Google Scholar (GS)

Web on:

www.journal.clmconsulting.plwww.clmconsulting.plwww.facebook.com/clmcstg

Address for correspondence:

Editorial team of Collection
EUROPEAN COOPERATION
Consilium LLC
Marszałkowska str. 58
00-545 Warsaw, Poland

Chief editor of the Collection -
Zbigniew Wąsik

redactor@clmconsulting.pl

Advertising in the collection:
office@clmconsulting.pl

SPIS TREŚCI

Spoleczno-humanitarne studia

- ІДЕОЛОГЕМА ТА МІФОЛОГЕМА «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ»: УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИКО-ФІЛОСОФСЬКА ТРАДИЦІЯ В ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ ДЕМОКРАТІЇ
(ЧАСТИНА ДРУГА) 9
Vyacheslav Vilkov
(UKR)

Zarządzanie i Marketing

- METHODS OF STRATEGIC MANAGEMENT OF THE TRAVEL COMPANY RESOURCES
WHEN INTRODUCING INNOVATIONS 23
Nelya Gladynets
(ENG)

Nauki techniczne

- APPLICATIONS OF DATA MINING TECHNIQUES TO IMPROVE QUALITY OF
EDUCATIONAL PROCESSES 31
Bohdan Toporivskyi, Oleksandr Gagarin
(ENG)

Jurisprudencja

- THE FUNCTION OF THE STATE TO PROTECT SAFETY (INTERNATIONAL LEVEL) 38
Tatiana Chubco
(ENG)

Ekonomia, finanse, księgowość, audyt i analiza

- НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО РИТЕЙЛЮ 44
Anzhela Kuznyetsova, Olena Sydorova, Andrii Demchenko
(UKR)
- WYMAGANIA EDYTORSKIE DLA AUTORSKICH MATERIAŁÓW 54
- REKLAMA 63

TABLE OF CONTENTS

Humanities and Social Studies

THE IDEOLOGEME AND MYTHOLOGEME OF THE NATIONAL IDEA: UKRAINIAN POLITICAL AND PHILOSOPHICAL TRADITION IN THE DISCOURSE OF MODERN THEORY OF DEMOCRACY (PART TWO)	9
Vyacheslav Vilkov (UKR)	

Management and Marketing

METHODS OF STRATEGIC MANAGEMENT OF THE TRAVEL COMPANY RESOURCES WHEN INTRODUCING INNOVATIONS	23
Nelya Gladynets (ENG)	

Technical sciences

APPLICATIONS OF DATA MINING TECHNIQUES TO IMPROVE QUALITY OF EDUCATIONAL PROCESSES	31
Bohdan Toporivskyi, Oleksandr Gagarin (ENG)	

Jurisprudence

THE FUNCTION OF THE STATE TO PROTECT SAFETY (INTERNATIONAL LEVEL)	38
Tatiana Chubco (ENG)	

Economics, Finances, Accounting, Analysis and Audit

BANKING RETAIL DEVELOPMENTS	44
Anzhela Kuznyetsova, Olena Sydorova, Andrii Demchenko (UKR)	
REQUIREMENTS FOR DESIGN OF THE AUTHORS' MATERIALS	54
ADVERTISING	63

Сертифікати про знання польської мови на рівні B2

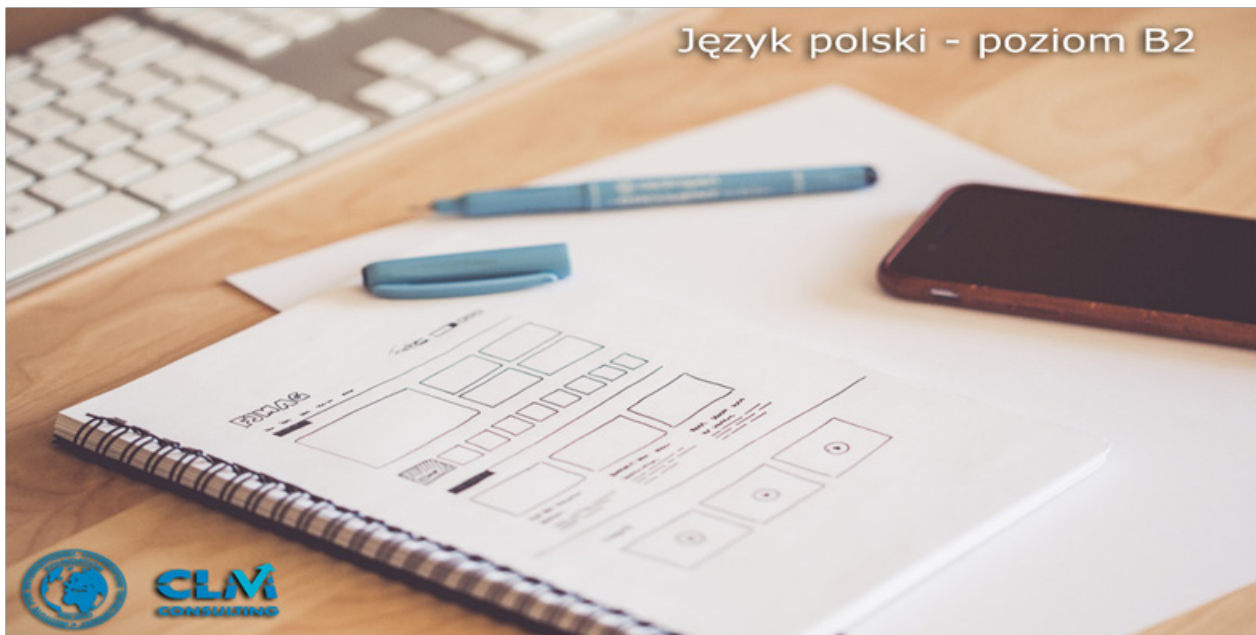
Інститут розвитку міжнародної співпраці, який є партнером Consilium Sp. z o.o., проводить дистанційно, з використанням спеціалізованої сучасної Інтернет-платформи, безкоштовний іспит для осіб, для яких польська мова є іноземною, на рівні B2.

За результатами іспиту видається сертифікат, що підтверджує знання мови на рівні B2 відповідно до Загальноєвропейських компетенцій володіння іноземною мовою: вивчення, викладання, оцінка (Common European Framework of Reference, CEFR).

Сертифікат необхідний з метою подачі документів абітурієнтами, які вступають до польського ВНЗ, викладачами – при присудженні наукових звань професора, доцента, с.н.с. і для інших осіб.

Для участі в іспиті необхідно заповнити заявку на сайті <http://clmconsulting.pl>

Курси польської мови

Consilium Sp. z o.o., проводить дистанційно курси польської мови, з використанням спеціалізованої сучасної Інтернет-платформи.

Курс розрахований на 240 годин: 100 годин – заняття з викладачем, 140 годин – самостійне виконання завдань.

Курс польської мови побудований таким чином, щоб використовуючи сучасні можливості дистанційної освіти, в мінімально можливих термінах з максимальним комфортом для слухачів, отримати рівень володіння польською мовою B2 (згідно з Common European Framework of Reference for Languages, CEFR від листопада 2011 року) – Upper-Intermediate – [poziom] średni ogólny.

Згідно з вимогами CEFR користувач на цьому рівні:

- розуміє основні ідеї чітких повідомлень, зроблених літературною мовою на різні теми, що виникають на роботі, навчанні, дозвіллі тощо;
- вміє спілкуватися в більшості ситуацій, які можуть виникнути під час перебування в країні мови, що вивчається;
- може скласти чіткі повідомлення на відомі або теми, що його цікавлять;
- здатний висловити свою думку й плани на майбутнє і обґрунтувати враження, події, прагнення.

Сам курс поділений на:

- 100 годин роботи у віртуальній аудиторії (лекції та практичні заняття з відповідями на питання і опрацюванням домашніх завдань);
- 140 годин самостійної роботи (вправи, матеріали для читання, відео й аудіо).

Крім того, учасники курсу отримають механізми самостійного вдосконалення польської мови в майбутньому, щоб не зупинятися на досягнутих результатах, а постійно вдосконалювати польську на практиці.

Для участі в курсах необхідно заповнити заявку на сайті <http://clmconsulting.pl>

Вячеслав Вілков

к. філос. н., доц.,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка,
старший науковий співробітник
філософського факультету,
Україна, Київ
tvvvilkof59@gmail.com

**ІДЕОЛОГЕМА ТА МІФОЛОГЕМА «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ»: УКРАЇНЬСЬКА
ПОЛІТИКО-ФІЛОСОФСЬКА ТРАДИЦІЯ В ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ
ДЕМОКРАТІЇ
(ЧАСТИНА ДРУГА)¹**

Анотація. Стаття є узагальнюючим результатом дослідження найбільш поширених за часів незалежності в українській суспільно-політичній та філософській думці, публіцистичній літературі, ідеологічних доктринах стратегій національного і національно-державного облаштування України.

У ній на засадах методології історичного, порівняльного й системного наукових підходів розглянуто сутність та перспективи політичних впливів міфологем та ідеологем «національна ідея», «національне відродження», «українська політична нація».

Ідейно-теоретичним підґрунтям для такого аналізу обрано пояснювальні та евристичні можливості сенсів-значень концептів, а фактично парадигмальних моделей – «культурна» («нація народу», «етнічна») та «політична» («нація громадян», «громадянська») нація, що стали домінуючими як у сучасній політичній науці (особливо теоріях нації і націоналізму), так і у світовій історії доби Модерну і Постмодерну.

З точки зору їхніх науково-теоретичних, нормативно-правових, ідеологічних і світоглядних приписів, властивого їх адептам бачення політичних, законодавчих та гуманітарних заходів щодо варіантів інституціоналізації статусів етнонаціональних, мовних, релігійних меншин та більшості у формально унітарних західних політиях здійснене осмислення змісту українських «ідей нації» та оцінено їхню здатність як стратегічних ідеологем нації- та державотворення: формувати в населення спільність політичної культури, демократичну національно-патріотичну свідомість; стимулювати або, навпаки, руйнувати процеси консолідації та гармонізації міжгрупових відносин у країні.

Значну увагу у статті приділено розгляду змісту та функціональної ролі концептів «українська національна ідея» шляхом порівняння їх змісту та цілей із приписами та рекомендаціями аксіоматики ліберально-демократичної теорії (головне, концептуально доведеними в ній нормативними принципами регулювання життєдіяльності національних меншин у багатонаціональних країнах Заходу); позитивним досвідом сучасного західноєвропейського та світового національного й

¹Матеріал першої частини статті опубліковано: Вілков В. Ю., Ідеологема та міфологема «Національна ідея»: українська політико-філософська традиція в дискурсі сучасної теорії демократії // Współpraca Europejska, Warszawa, Polska, Wydawca – Consilium Sp. z o.o., 2018. – № 3 (34). – С. 9-30.

національно-державного будівництва; викликами процесів глобалізації розвитку культури національних спільнот, їхній політичній суверенності, традиційним колективним національним ідентичностям.

Ключові слова: національна ідея, нація, націоналізм, патріотизм, національне відродження, українська національна ідея, українська політична нація

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 14

Vyacheslav Vilkov

PhD (Philosophy), Associate Professor,

Taras Shevchenko

National University of Kyiv,

Senior staff scientist

at Faculty of Philosophy

Ukraine, Kyiv

tvvvilkof59@gmail.com

THE IDEOLOGEME AND MYTHOLOGEME OF THE NATIONAL IDEA: UKRAINIAN POLITICAL AND PHILOSOPHICAL TRADITION IN THE DISCOURSE OF MODERN THEORY OF DEMOCRACY (PART TWO)

Abstract. The article generalizes the study of strategies of national and national state arrangement of Ukraine most widely spread in Ukrainian social, political and philosophical thought, journalistic writings, ideological doctrines after Ukraine gained its independence.

The study explores the essence and perspectives of political influence of mythologemes and ideologemes such as «National idea», «national revival», «Ukrainian political nation» applying the methodology of the historical, comparative and systemic scientific approach.

The ideological and theoretical basis of such analysis is explanatory and heuristic possibilities of the concept senses, actually paradigmatic models - «cultural» («nation of the people», «ethnic») and «political» («nation of the citizens», «civic») nation that have become dominant both in modern political science (especially, in the theory of nation and nationalism) and world history of Modernism and Postmodernism.

From the perspective of theoretical, regulatory, ideological and worldview guidelines, views, characteristic of their adepts, on the political, legislative and humanitarian measures concerning the alternatives of institutionalizing the statuses of ethnic-national, language and religious minorities and the majority in unitary western polities, the paper examines the content of the «nation's ideas» and attempts to assess their capabilities as ideologemes of nation and state building: shaping the people's common political culture, democratic national and patriotic awareness, stimulating or, vice versa, ruining the processes of consolidating and harmonizing the intergroup relations in the country.

The article closely looks at the content and functional role of the concepts «Ukrainian national idea» by way of comparing their content and purposes with the guidelines and recommendations of the axiomatics of the liberal-democratic theory (especially, the conceptually proven normative principles of regulating life activities of national

minorities in multinational western countries); positive experience of modern West-European and world national and national state building; challenges of the processes of globalizing national communities' culture development, their political sovereignty, traditional national identities.

Keywords: National idea, nation, nationalism, patriotism, national revival, Ukrainian national idea, Ukrainian political nation

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 14

Вступ. Розглядаючи міфологізований або ідеологізований концепт «національна ідея», треба особливо підкреслити ще і те, що у плані реалізації сучасної стратегії національного та національно-державного будівництва в Україні (що можна тут формульно означити як «національна ідея») виявилися вкрай актуальними низка фундаментальних викликів і запитів, що потребують як фундаментальні проблеми – наукового осмислення (насамперед, філософського і політологічного) та відповідного практичного розв'язання.

По-перше, це проблема суб'єктності та громадянських функцій «національної ідеї». Чи повинна вона бути атрибутом вірувань, екзистенційних/смісложиттєвих установок, політичних переконань і навіть набувати статусу державної ідеології? Так було з комуністичною ідеєю в СРСР або з націонал-соціалістичною ідеологією у фашистській Німеччині, але неприпустимо в умовах демократичної політичної системи.

Або ж пошуки формули національної ідеї, її насичення конкретним змістом слід залишити для вільних пошуків філософів і політиків, мрій поетів і митців? Бо, в іншому випадку, – випадку перетворення політичними силами та бюрократичним апаратом національної ідеї на офіційну/державну ідеологію – це прямий крок до тоталітаризму в політичній системі та духовній сфері, так само як утворення атмосфери для придушення інакомислення й усунення чи тотальної ліквідації «різнобарв'я суспільно-політичної думки».

По-друге, це проблема, яка пов'язана з відповіддю на питання про те, якою має бути нація та першооснова національної спільності українців (відповідно – її філософській чи політологічній концепт, поняття-ідея)? Суто етнічною, гомогенною етнокультурною? Чи українська нація може консолідуватися як спільність та спільнота громадянсько-політична?

Згідно з першим варіантом, українська національна спільнота може і має бути об'єднана виключно спільністю одного, історично і кількісно переважаючого етносу. Тобто, у термінах Ю. Габермаса, «нацією народу» [Хабермас 2001; Вилков 2014]. А національна держава, особливо в праворадикальних інтерпретаціях адептів такого підходу, – це насамперед інститут, що володіє внутрішнім і зовнішнім суверенітетом, монополією на всі органи і ресурси влади у країні в інтересах та на благо, головним чином, етнічної більшості. У межах такої точки зору націю створює, зберігає і розвиває як єдине ціле повна уніфікованість у мові, культурі, традиціях, звичаях, ментальності, ідентичності, історичній пам'яті, релігійних віруваннях, символах і героях; міфологеми про спільність історичної долі тощо. Крім того, виходячи з такого концептуального сприйняття або розуміння «світу націй», природи національних утворень нерідко допускається, а то і пропагується потреба в етнічному націоналізмі (виключно «любові до нації»). Він вважається необхідною

ідеологією та світоглядною системою для всього населення країни (а за визначенням Е. Сміта, може називатися і грати роль «політичної релігії» або «релігії народу»).

Для підкреслення суті концептуальних розбіжностей в теорії нації, більш точного розуміння специфіки основних ідеологічних доктрин націєтворення, ще раз коротко нагадаємо, що окреслену вище аксіоматику, яка слугує смисловим підґрунтям та стрижнем майже будь-якої ідеологеми «національного відродження» та етнонаціоналізму, таким чином, і суто етніцистської формули «національної ідеї» чи проекту національно-державного будівництва (що може призвести до створення етнократичної, тоталітарної політичної системи в будь-якій країні), фундаментально й деталізовано розроблено парадигмами «примордіалізму» та «етносимволізму».

На думку Е. Сміта (до речі одного з учнів, хоча й не послідовників Е. Гелнера), адепти першої з них (найбільш впливові – П. Ван ден Берг, К. Гірц, С. Грозбі, Е. Шілз, а ідейні витoki – соціально-філософські уявлення й заклики Ж-Ж. Руссо, Й. Фіхте, німецьких романтиків [Вілков 2014; Вілков 2017] не лише є безкомпромісними прихильниками «натуралістично-ідеалістичної», а по-суті, культурно-психологічної інтерпретації природи та історичного поступу кожної «нації народу», але й наполягають на неодмінній необхідності для її виживання та історичної суб'єктності так званого «інтегрального» чи «органічного» націоналізму. Він, фактично, як доводить світова практика, є світоглядом, світорозумінням, ідеологією етноцентризму, здатними викликати радикальну політизацію суспільного життя, стимулювати та виправдовувати політику дискримінації національних, мовних, етно-конфесійних меншин, нерідко ставати першопричиною гострих конфліктів, світоглядного терору, а в деяких випадках етніциду та геноциду.

Характеризуючи ж сутність «примордіалізму», всесвітньо визнаний англійський дослідник підкреслює, що, відповідно до приписів такої міфологеми та ідеологеми: «світ складається із природних націй і завжди був таким, що нації – це основа історії та основні учасники історичної драми, що нації та їхні характери – це організми, які легко можна виявити внаслідок їхньої культурної специфіки, що члени нації можуть ... позбавитися своєї національної свідомості разом зі своєю незалежністю (державною. – авт.), що обов'язок націоналістів полягає в тому, щоб відновити цю самосвідомість та незалежність, «знову пробудивши» органічну націю» [Смит 2004].

Щодо постулатів парадигми етносимволізму, творцем якого Е. Сміт проголошує себе, то вони приписують, що основними, «священними» властивостями нації, без яких вона не може існувати, є: «Віра в етнічну обраність, розуміння нації як обраного народу, на який покладена особлива місія чи який має особливий договір з Богом»; «Відданість священній території, успадкованій батьківщині, освяченій святами, героями й мудрецами, а також могилами та надгробками предків»; «Поширені спомини» «про «золотий вік» як апогей національної історії, добу матеріального і/чи духовного та мистецького розквіту»; «Культ «славних предків» і героїчної жертвності заради нації та її долі». Більше того, власне таке розуміння комплексу базових властивостей та чинників утворення нації, що, перш за все, генерують і підтримують свідомість, самоідентифікацію тих, хто вважає себе її членами, а в цілому забезпечує буття національної спільноти як суб'єкта світу політики й культури, неможливо без «націоналізму як політичної релігії, як «релігії

народу»». Остання ж за своєю природою є не громадянсько-політичним (особливо – не ліберально-демократичним), а суто етноцентричним феноменом та вельми поширеним маніпулятивним та міфологічним засобом, оскільки «на базовому рівні» «неминуче використовує ці чотири (вищеназвані. – авт.) духовні особливості для перебудови й підтримки національних ідентичностей». Причому, як нині так і у майбутньому [Сміт 2004].

На відміну від етніцистського, етнокультурно-психологічного розуміння нації та її самосвідомості, альтернативна, про-етатистська теоретична модель, так само як ідеологема, доводить, що громадяни України можуть і повинні бути спільністю політичною, тобто являти собою так звану «політичну націю». В інших термінах сучасних теоретичних моделей демократії та націєбудівництва – «громадянську націю» (за лексикою Ю. Габермаса – «націю громадян»). Загальновизнано, що в основі її національно-консолідуючих зв'язків лежать політико-правові норми й інститути сучасної демократії, народженої ще Французькою та Американською революціями. А якщо лаконічно (за формулою англійського дослідника націоналізму Джона Бройї), «нація означає не більше, ніж об'єднання громадян», для яких «значення мають політичні права, а не культурна ідентифікація» [Бройи 2002].

Як свідчить історія незалежності України, її інтелектуали та політики вже виходили на рівень сучасного, демократичного, за західними стандартами, способу бачення запитів нової суспільно-історичної епохи для забезпечення громадянської солідарності як запоруки державної стабільності в країні. Що рівнозначно – погоджувалися з необхідністю оновлення традиційної змістовної, психологічної та політико-ідеологічної складових української національної ідеї (концепту національної спільності), як стрижня теоретичної моделі та політичної стратегії націє- та державотворення в країні. А в процесі пошуку смислового конструкту та ідеологеми загальнополітичного й загальногромадянського консенсусу, що забезпечували б демократичну трансформацію ментальності основних груп населення в Україні, а також для реалізації можливостей та стратегії європейської інтеграції, багатьма вченими та політиками була проголошена ідея – формування «української політичної нації».

Більше того, у період кінця 1990-х – початку 2000-х років у країні відбулася радикальна зміна ідеологічних парадигм та відповідних їм світоглядних установок. І коли навіть ще в період 80-х – початку 90-х рр. минулого століття серед представників наукового співтовариства та політикуму панувала культурологічна за її концептуальною та світоглядною природою ідеологема, т. зв. «національного відродження», гарантом і кінцевою політичною метою якої передбачалася національна, як суто державна, незалежність та відповідна – особливо гуманітарна – політика для її етнокультурного забезпечення (іноді з проголошенням радикальних гасел «інтегрального націоналізму» деякими суб'єктами українського політичного процесу), то на початку ХХІ ст. вже публічно був заявлений інноваційний суспільно-політичний проект – створення в Україні «політичної нації». Першим, нагадаємо, це офіційно задекларував Л. Д. Кучма (щорічне Послання до ВР «Про внутрішнє і зовнішнє становище України» 2002 р.), а потім активно пропагував (хоча і зі специфічним – етніцистський наголос – змістовним наповненням поняття) В. А. Ющенко.

Якщо лаконічно, то науковці та політики почали визнавати, що така, явно не суто культурологічна чи культурницька (а відповідно до наукової класифікації –

етніцистська або етносимволістська) за її природою ідея/ідеологема національного будівництва і розвитку українського суспільства має стати фундаментом для його демократичної та гармонізуючої перспективи. Бо вона «здатна задовольнити загальноукраїнський інтерес». А саме: «творення своєрідного громадянського суспільства», досягнення «злагоди у спільному всеукраїнському домі», дієва стимуляція до «толерантності між українським етносом і етнічними меншинами» [Римаренко, Шкляр 2001]. А в такому процесі основна роль держави зводиться до того, щоб створити та забезпечити: рамкові (конституційно запроваджені та інституційно захищені) умови для демократичної політичної діяльності; високі стандарти соціально-економічної та духовно-культурної життєдіяльності соціуму, його різноманітних етнонаціональних груп; втілити реальне верховенство закону та правової держави; визначити базові принципи освітньої та інформаційної політики; прислухатися до об'єктивних, політико-правових вимог громадян та їхніх об'єднань (загалом – громадянського суспільства) і реагувати на них шляхом прийняття відповідних рішень.

Тут додатково підкреслимо, що створення політичної (тобто громадянської) нації передбачає реальний політичний і правовий суверенітет народу, формально республіканську форму правління, повноцінне втілення конституціоналізму, рівність і недоторканність прав і свобод громадян незалежно від етнічної (мовної, расової, конфесійної, культурної тощо) належності, спільність політичної культури, надетнічну солідарність, активне і розвинене громадянське суспільство, яке нині утворює впливові горизонтальні дискурсно-комунікативні та політичні мережі. У ролі ж базової ідеології, стрижнем політичної лояльності та культури, домінантою політичної свідомості у такої національної спільноти визнається громадянський («республіканський» – Ю. Габермас) патріотизм (зрозумілий як «любов до Вітчизни», до своєї республіки як суверенного союзу громадян). По суті, згідно з такою теоретичною моделлю та ідеологемою, першорядним для буття нації як спільності та спільноти є спільність демократичної політичної та правової, а не етнічної культури. А національна ідентичність має базуватися на наявності та перевагах «рівноправного громадянського союзу і соціального партнерства». При цьому, допускаються й нормативно-правово гарантуються різні прояви та інституційні форми мультикультуралізму (полікультуралізму), впроваджуються стимули для етнокультурної толерантності та взаємних (міжетнічних) поступок.

Так, на думку всесвітньовідомого сучасного філософа Ю. Габермаса, культурний компроміс задля досягнення загальногромадянської згоди («запровадження мультикультурного громадянства») має будуватися на розмежуванні політичної й етнічних культур, а також на впровадженні системи, що гарантує правову рівність суб'єктів мультикультурного/полікультурного суспільства. «Якщо, проте, різним культурним спільнотам і різним етнічним і релігійним субкультурам доводиться уживатися разом і на рівних взаємодіяти в межах єдиного політичного співтовариства, – стверджує німецький філософ, – то культура більшості буде вимушена пожертвувати своєю історичною прерогативою, аби визначити офіційні стосунки в межах тієї генералізованої політичної культури, яку мають поділяти всі громадяни, незалежно від їх походження і способу життя. Культура більшості має бути чітко відокремлена від політичної культури, яку, слід чекати, приймуть усі. Рівень політичної культури, що поділяється всіма, необхідно жорстко відмежовувати від

рівня субкультури і дополітичних ідентичностей (включаючи субкультуру та ідентичність більшості), які заслуговують на рівний захист лише в тому випадку, якщо самі обстоюють конституційні принципи (згідно з трактуванням останніх у межах даної конкретної політичної культури)» [Хабермас 2002].

У свою чергу, на переконання сучасного канадського науковця, адепта неолібералізму В. Кимлічки (який від самого початку відкинув ідею, що «держава належить виключно домінуючій національній групі»), національні рухи, різноманітні націоналізми національних меншин, що стають чинниками сепаратистських або іредентистських рухів у тому числі у країнах західної демократії, – це очевидна реакція на процес неліберального націєбудівництва, тоді як «вимоги груп меншин треба розуміти у зв'язку з побудовою нації більшістю і як відповідь на таку побудову». Тому (для усунення конфліктного потенціалу міжнародних стосунків, гармонізації демократичного процесу і функціонування демократичної політичної системи), наполягає він, «національні меншини повинні мати такі самі *prima facie* (на перший погляд) вимоги щодо засобів побудови нації, як і домінуюча нація». А сучасне кредо в «національному питанні» у ліберальних демократіях має перш за все полягати в тому, що основою розв'язання всіх міжетнічних проблем багатонаціональних держав повинен бути нормативний припис моделі так званої «співсупільної демократії», конкретною формулою якого є те, що «будь-яка національна група, яка бере участь у проекті побудови нації, мусить поважати право інших націй, що підпадають під юрисдикцію даної групи» [Кимлічка 2001].

В. Кимлічка особливо зазначає, що заходи, необхідні для «захисту культур національних меншин у багатонаціональних державах від економічних чи політичних рішень культур більшості», можуть мати різні форми. Меншини повністю справедливо «можуть потребувати права самоврядування або права вето на певні рішення стосовно мови та культури і можуть потребувати обмеження руху мігрантів та іммігрантів на своїх землях». До таких «диференційованих прав» відносяться і ті, що вже реально проголошені та інституційно запроваджуються у країнах «багатонаціональних ліберальних демократій»: «ведення державної освіти та урядової служби мовою національних меншин», «схвалення форми федералізму, так що національні меншини» можуть «формувати більшість в одній зі складових частин федерального об'єднання (штату, провінції чи округу)» [Кимлічка 2001].

Коротко ж, за Кимлічкою, універсальні приписи-рекомендації, що мають бути стрижнем сучасного ліберально-демократичного підходу та політико-філософської концепції, проголошують: «ліберальна справедливість не може прийняти жодного з таких прав, які дають можливість одній із груп пригноблювати чи експлуатувати інші»; а «ліберальні погляди вимагають свободи у межах групи меншин і рівності між групами меншин і більшості» [Кимлічка 2001].

Ще одна традиційно болюча й постійно конфронтаційна проблема, що актуалізована нині, – це питання щодо того, якою має бути форма державно устрою в Україні? Унітарна чи федеративна? І в цьому випадку, незважаючи на світові ідейні напрацювання та рекомендації західних політиків та науковців, величезний практичний досвід і його осмислення, відповідь на поставлене питання стосовно реалій України залишається не визначеною, конфліктною і заідеологізованою. Хоча, як відомо, багато з найбільш економічно розвинених і демократичних держав сві-

ту мають федеративний устрій, а теоретики відносять національні спільності таких держав до розряду політичних, громадянських, а не етнічних (культурних) націй.

Зокрема, В. Кимлічка констатує: «...Вимоги територіально сконцентрованих національних меншин у країнах Центральної та Східної Європи схожі на вимоги національних меншин на Заході і здається логічним, що мають бути застосовані одні й ті ж принципи для їх оцінки. Згідно з цими принципами, демократичні країни повинні прийняти вимоги національних меншин про національне визнання й національну автономію, так щоб вони мали змогу утвердити себе як життєздатні й функціонуючі соціетальні культури з державними установами, робочою мовою яких була б рідна мова цих меншин. ... Якщо федералізм працює на забезпечення миру, демократії, свободи й процвітання у таких багатонаціональних державах, як Іспанія, Канада, Бельгія, Великобританія та Швейцарія, то чому б йому не працювати в Росії, Македонії чи Україні?». А загалом, загальна політико-ідеологічна ситуація стала такою, що «нині більшість багатонаціональних західних країн зрозуміли непродуктивність спроб придушити націоналізми меншин і вбачають у федералізмі шлях до стабілізації багатонаціональних держав. Можливо, країни Центральної та Східної Європи поступово також поділять таке розуміння» [Кимлічка 2001].

У той же час, головною причиною побоювання ідей федералізму у країнах Східної Європи є, на думку В. Кимлічки, те, що «багато національних меншин у Центральній і Східній Європі є потенційно ірредентистськими. У цьому полягає досить істотна відмінність від національних меншин у Західній Європі, більшість із яких не має сусідніх держав, де жили б люди такої самої національності та до яких вони могли б приєднатися або з якими могли б возз'єднатися. ... На відміну від цього, багато найбільших етнічних конфліктів у Центральній і Східній Європі пов'язані з національними меншинами, які мають поруч історичну батьківщину. Проблема в таких випадках полягає не тільки в тому, що меншини можуть прагнути приєднатися до такої держави, а й у можливості політичної і навіть військової інтервенції цих сусідніх держав із метою «захисту» інтересів «своїх» людей» [Кимлічка 2001].

Ще один комплекс проблем українського національного та національно-державного будівництва, що є вкрай актуальним у межах теорій демократії – у які союзи можна вступати, а в які ні? До якої межі можна знижувати поріг державного, іменованого «національним», суверенітету? Як політику десуверенізації узгодити з інтересами не тільки еліт, правлячого класу, а й з інтересами національної спільноти, яка конституційно оголошена сувереном, джерелом державної влади, внаслідок чого нібито володіє монопольним правом у прийнятті доленосних рішень? Рішень, які торкнуться і державно-політичної незалежності й етнокультурного самозбереження і розвитку нації, перспектив її майбутніх поколінь. Тут уже актуальним є визначення допустимих меж культурних (ціннісних) запозичень та їх адаптації до національного середовища, а також пошук умов, засобів та шляхів збереження «національної ідентичності» українців. А вона, в умовах глобалізації, зовнішніх цивілізаційних впливів, внутрішніх соціальних, культурних, політичних, ідеологічних тощо чинників, зазнає відчутної трансформації, розмиванню, а то і деструкції.

Загалом, у вище окресленій ситуації актуалізації старих і появи нових суспільно-політичних та цивілізаційних запитів та викликів нинішньому процесу націєта державотворення в Україні (перш за все з метою реалізації фундаментальних

потреб її подальшого демократичного розвитку, а також забезпечення «внутрішньо-національного консенсусу» і суверенності, досягнення відповідності об'єктивно-історичним вимогам чи логіці інтеграції до європейського співтовариства націй та міждержавного союзу) різко зростає необхідність посилення науково-інтелектуальних, політико-ідеологічних, світоглядних пошуків, що мають завершитися як визначенням так і запровадженням у масову свідомість, у механізми формування структури політичної культури, сучасних, суспільно значущих громадянсько-політичних сенсів-значень концепту «українська національна ідея».

У контексті сказаного треба визнати, що ідейним симптомом останніх років стало те, що поняття «національна ідея» та гасло - «створення української політичної нації» (які здатні бути стрижнем стратегії національного та національно-державного будівництва в сучасній Україні), з одного боку, майже зникли з українсько-політико-ідеологічного дискурсу, офіційного слововживання, лексикону політичних лідерів та державних діячів. З іншого, вони залишаються у філософському, політико-філософському або політологічному сенсі невизначеними. Наявним є хаос дефініцій та тлумачень. А зміст концепту «національна ідея» не корелюється зі смислами-значеннями базової термінології науки та нормативно-правових актів. Зокрема, з термінами/поняттями категоріями «нація», «народ», «етнос», «національність», «демократія», «національний суверенітет», «національні інтереси», «національна політика», «національна державність», «національна безпека» тощо. Хоча, якщо й оперувати поняттям «національна ідея» у філософському та політико-ідеологічному дискурсах (в межах наукових досліджень, змістовному наповненні курсів багатьох суспільствознавчих та гуманітарних дисциплін), то його краще розуміти у тому громадянсько-політичному сенсі-значенні, яке запропонував відомий український науковець В. Лісовий. Віз визнав, що «цим висловом позначають важливу для суспільства ідею будь-якого змісту, щодо якої існує згода більшості громадян, або ж таку, що здатна одержати підтримку більшості громадян». Причому, «в обох випадках», особливо підкреслює дослідник, «цю ідею вважають такою, що сприяє громадянському єднанню» [Лісовий 2000; Філософський енциклопедичний словник 2002].

Звичайно, за часів державної незалежності України - як ідейний та владний засіб забезпечення процесу національного й державного будівництва - не один раз пропонувалися концепції та програми, завданням та призначенням яких були цілі формування демократичної національної самосвідомості та спільної політичної культури громадян. А для цього, відповідно, проектували моделі їхнього національно-патріотичного виховання.

Серед них згадаємо лише такі: «Концепція національної системи виховання» (1996); «Концепція національно-патріотичного виховання (2009)»; «Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр.»; «Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012)».

Проте всі вони виявилися недієздатними, бо «жодна з них не була розгорнута і не втілилася в конкретні кроки з реалізації через зміну векторів розвитку держави і, відповідно, освітньої політики, через різні уявлення правлячих еліт на ідеологію і напрями розвитку освіти». Крім того, ситуація ускладнювалася ще й тим, що «до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді», а принциповим ідейним та

світоглядним недоліком ідеологів та державних посадовців, політичних лідерів у недалекому минулому було те, що «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнонародному або неорадянському вимірі» [Концепція національно-патріотичного виховання].

На перший погляд новим кроком щодо модернізації ідейних засад діяльності, перш за все, усієї різнорівневої системи освіти в Україні, ґрунтовного розуміння та визначення базових орієнтирів, цілей та невідкладних завдань формування національно-патріотичної свідомості та демократичної (з позицій проголошених ідеалів) політичної культури молодого покоління українських громадян в умовах численних сучасних викликів та загроз, можна визнати «Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді», яка була схвалена МОН України через прийняття окремого Наказу (№ 582) у травні 2015 року.

Вельми показово, що у цієї «Концепції» поряд із конкретним аналізом недоліків та системних помилок, що виявилися у процесі інтелектуального (наукового, ідеологічного, освітнього) забезпечення та інституційного запровадження у реалії буття країни (суспільно-політичного, культурно-духовного тощо) попередніх програмних документів, чітко сформульовані такі ключові ідеї та принципи стратегії «національно-патріотичного виховання» (визнаного «складником національного виховання»), які відповідають не лише українським та глобальним умовам і проблемам сьогодення, але і здатні ефективно працювати на перспективу. Тобто – визначати майбутній розвиток Української держави, «закладати підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (patria) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін». У ній також чітко визначені етапи (до 2020 року), шляхи реалізації, алгоритм взаємодії державних та громадянських інститутів, зафіксовані очікувані результати запровадження стратегічної програми патріотичного виховання дітей та молоді [Концепція національно-патріотичного виховання].

При цьому, головною метою та завданнями саме «комплексної системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів» (у тому числі для активізації та гармонізації процесів «інтеграції української культури в європейський та світовий простір»), проголошується необхідність: «формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави»; «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа», «готового до успадкування духовних і культурних надбань українського народу»; «досягнення високої культури взаємин»; «сприяння єднанню українського народу»; виховання «здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів»; формування «полікультурності» як «толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій»; «утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства»; «формування мовленнєвої культури»; «спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, амораль-

ності, сепаратизму, шовінізму, фашизму» [Концепція національно-патріотичного виховання].

А принципове, суттєве значення нової «Концепції» як стрижня ідеологемі стратегії подолання багатовимірної суспільно-політичної ситуації конфліктності та подальшого демократичного поступу України, яка схвалена МОН країни до запровадження, має те, що: «В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації» [Концепція національно-патріотичного виховання].

У той же час, осмислення суті, ідейного та політико-ідеологічного стрижня, головних положень «Концепції національно-патріотичного виховання» з позицій комплексу знань, що стали надбанням теорій нації й націоналізму, розроблених протягом другої половини ХХ – початку ХХІ століть представниками як західного, так і українського наукових співтовариств, особливо крізь призму постулатів, задекларованих ідеологами історично впливових національних/націоналістичних рухів на теренах України, не дозволяє однозначно розглядати її як суто демократичну. Особливо – як ліберально-демократичну.

Безсумнівно, з одного боку, тлумачення у «Концепції» «українського патріотизму», «громадянського виховання» через ідею держави (*patria*) (де несуча «національно-будівна конструкція» створена в логіці руху: окрема людина – держава – національна спільнота), так само як розуміння їх на засадах базових демократичних і гуманістичних прав, свобод, цінностей особистості, формально – в дусі «лінгвістичних ігор», що притаманні політичному мисленню постмодернізму – нібито корелює їх сенси-значення з класичним західним розумінням патріотизму, породженим ще «Славною революцією» 1789 року у Франції, а також першими національно-визвольними війнами минулого на північно-американському і європейському континентах.

Але з іншого боку, визначення «української політичної нації» лише через ідею її «державності» чи інституціоналізованої незалежності, а не через концепт-ідеологему верховенства політичного і юридичного суверенітету народу як «нації громадян» (до того ж без акцентуації на республіканській суті її влади як субстанції державного ладу), стає причиною того, що таку національну спільноту вельми проблематично уявити та інтерпретувати як громадянську, поняття чи теоретична модель якої було розроблено в межах західної політичної філософії, історичної політології (безпосередньо – теоріях нації й націоналізму) та слугує ідеологічним зразком національного та національно-державного будівництва для сучасної ліберальної демократії. Наприклад, як такої, що визначена німецьким науковцем О. Данном та наполягає: «Нації, – це співтовариства, які поєднують загальні історичні корені і загальні політичні інтереси. Вони сприймають себе як солідарну спільноту, тому що вона ґрунтується на правовій рівності своїх членів. Нації завжди прив'язані до конкретної території (*patria*). Важливою їх особливістю є те, що на своїй території вони самі несуть відповідальність за регулювання взаємин, тобто встановлюють своє політичне самоврядування (суверенітет), інакше кажучи, утворюють власну державу. Єдність націй заснована на консенсусі щодо політичного устрою і культури». При цьому, виокремлюючи системотвірні чинники/ознаки політичної нації як суверенної громадянської спільноти (в лексиці інших західних

науковців – як «політико-правової спільноти громадян», «співгромадянсько-територіальної поліції», «співтовариства осіб, що ґрунтуються на засадах демократичного самоврядування») О. Данн акцентує увагу на тому, що «сучасна політична нація», по-перше, «має право на політичне самоврядування в межах своєї території; принцип суверенітету народу має стати нормою державного життя». А по друге, «ґрунтується виключно «на громадянській ідентичності». Її проект «містить програму всебічної демократизації». А головне: «Усі члени нації рівноправні й повинні отримати можливість на участь у її політичній культурі й користуватися солідарністю нації» [Данн 2003].

У контексті таких приписів сучасного західного ліберально-демократичного розуміння природи політичної нації «виховні» ідеологічні орієнтири «Концепції» (не згадуючи вже про нормативні вимоги Закону «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р., який був негативно сприйняли представники державної влади і громадськість ряду країн Європи – Болгарії, Греції, Молдавії, Польщі, Росії, Румунії, Угорщини) аж ніяк не допоможуть формуванню в реаліях України єдиної «громадянської ідентичності». Вони («за визначенням») не стимулюють та не забезпечать: утворення спільноти «політичної культури»; посилення лояльності до української держави та політичної нації; укріплення «солідарності» між усіма представниками різних, нерідко до альтернативності розмежованих історичною пам'яттю, цінностями, ідентичністю, груповою самосвідомістю етнічних, культурних, мовних, релігійних, територіальних тощо груп населення. Бо в «Концепції» міфологізовано або ідеологічно ангажовано (в інтересах та в системі ціннісних координат, які ніяк не можуть позитивно сприймати всі групи населення України), нівелюючи, за фактом, загальнодемократичну формулу націєтворення, проголошується: «В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України.

Серед них Київська Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорозьке, Гетьманщина, Українська Народна Республіка, Гетьманат Павла Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна та інші українські вивольні проекти. На особливу увагу заслуговує формування української політичної культури в часи Речі Посполитої та Австро-Угорщини, нове осмислення ролі Кримського Ханату як держави кримськотатарського народу, включно з тривалим воєнним протистоянням і плідною військовою та культурною співпрацею.

Особливого значення набуває ознайомлення з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, зокрема у ХХ-ХХІ століттях це ОУН, УПА, дисидентський рух, студентська Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності та ін.» [Концепція національно-патріотичного виховання].

Висновки. Підсумовуючи проведений аналіз можна констатувати, що пошуки шляхів розв'язання актуальних проблем націє- та державотворення, що концентруються у понятті та ідеологемі «національна ідея», тим самим можуть являти собою теоретичну модель першочергових завдань демократичного розвитку України на шляху європейської інтеграції (а саме демократизації: політичної системи та культури еліт і населення, структурно-функціональних принципів та приписів

інституціоналізації державної та місцевої влади у країні, ідеологічних орієнтирів, цілей та цінностей діяльності політичних партій та громадянських організацій), не лише не визначені науково, але і не стають елементами «практичної політики» всіх її ключових суб'єктів, фактично не виходять на рівень стратегії держави.

По-друге, майже поза увагою наукових досліджень, концептуальних розвідок суспільствознавців, так само як наукових і державних інституцій, політиків, суспільно-політичних-організацій, ЗМІ, різноманітних закладів освіти залишається вкрай актуальна проблема формування громадянського патріотизму та солідарності, конституціоналізму, республіканської демократичної самосвідомості, впровадження ідеологеми загальнонаціональної громадянської єдності, що у системності їх заходів та впливів не лише здатні адекватно відповідати сучасним суспільно-політичним викликам, але й забезпечити етнокультурну толерантність та загальнонаціональну надетнічну консолідацію всіх культурно, мовно, світоглядно, релігійно, територіально розмежованих груп населення, що утворюють українське суспільство.

Література

- Бройи, Дж. (2002). *Подходы к исследованию национализма*. – М.: Праксис. – С. 201-235.
- Вілков, В. Ю. (2014). *Генезис понятия нации*. Видання 3-тє, виправлене та доповнене. – К.: Видавець Карпенко В.М. – 372 с.
- Вилков, В. Ю. (2017). *Нации и национальная государственность. Очерки истории социально- и политико-философской мысли*. – Saarbrücken: Lambert Academic Publishing. – 357 с.
- Вилков, В. Ю. (2014а). Тенденции генезиса понятия нация // *Обозреватель-Observer*. – № 4 (291), апрель. – С. 108-118.
- Данн, О. (2003). *Нации и национализм в Германии 1770-1990*. – Санкт-Петербург: «Наука». – 467 с.
- Кимлічка, В. (2001). *Лібералізм і права меншин*. – Харків: Центр Освітніх Ініціатив. – 176 с.
- Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді*. URL: http://morpd.at.ua/load/normativni_dokumenty/nakazi/pro_skhvalennja_koncepciji_nacionalno_patriotichnogo_vikhovannja_ditej_ta_molodi/13-1-0-565
- Лісовий, В. (2000). *Що таке національна (українська) ідея* // *Націоналізм: Антологія*. – К.: Смолоскип. – С. 593-624.
- Римаренко, Ю. І., Шкляр, Л. Є. & Римаренко, С. Ю. (2001). *Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади*. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – 264 с.
- Сміт, Е. (2004). *Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія*. – К.: „К.І.С.“. – 170 с.
- Сміт, Э. (2004). *Национализм и модернизм: Критический обзор современных теорий наций и национализма*. – М.: Праксис. – 464 с.
- Філософський енциклопедичний словник*. (2002). – К.: Абрис. – 742 с.
- Хабермас, Ю. (2001). *Вовлечение другого. Очерки политической теории*. – СПб.: Наука. – 417 с.
- Хабермас, Ю. (2002). *Европейское национальное государство: его достижения и пределы. О прошлом и будущем суверенитета и гражданства* // *Нации и национализм*. – М.: Праксис. – С. 364-380.

References

- Broji, Dzh. (2002). *Podhody k issledovaniyu nacionalizma*. Moskwa: Praksis.
- Dann, O. (2003). *Nacii i nacionalizm v Germanii 1770-1990*. Sankt-Peterburg: Nauka.
- Filosofskiy encyklopedychnyj slovnyk*. (2002). Kyiv: Abrys.
- Habermas, Yu. (2002). Evropejskoe nacionalnoe gosudarstvo: ego dostizheniya i predely. O proshlom i budushchem suvereniteta i grazhdanstva // *Nacii i nacionalizm*. Moskwa: Praksis.
- Habermas, Yu. (2001). *Vovlechenie drugogo. Ocherki politicheskoy teorii*. – Sankt-Peterburg: Nauka.
- Kimlichka, V. (2001). *Liberalizm i prava menshin*. Harkiv: Centr Osvitnih Inicijativ.
- Koncepcija nacionalno-patriotycznogo vyxovannja ditej ta molodi* / Retrieved from: http://morpd.at.ua/load/normativni_dokumenty/nakazi/pro_skhvalennja_koncepciji_nacionalno_patriotycznogo_vikhovannja_ditej_ta_molodi/13-1-0-565
- Lisovyj, V. (2000). Shho take nacionalna (ukrayinska) ideya // *Nacionalizm: Antologiya*. Kyiv: Smoloskyp.
- Rymarenko, Yu. I., Shklyar, L. Ye., Rymarenko, S. Yu. (2001). *Etnoderzhavoznavstvo. Teoretyko-metodologichni zasady*. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koreczkogo NAN Ukrainy.
- Smit, E. (2004). *Nacionalizm: Teoriya, ideologiya, istoriya*. Kyiv: K.I.S.
- Smit, E. (2004). *Natsionalizm i modernizm: Kriticheskiy obzor sovremennyih teoryj natsij i natsionalizma*. – Moskwa: Praksis.
- Vilkov, V. Yu. (2014). *Henezys poniattia natsii. Vydannia 3-tie, vypravlene ta dopovnene*. Kyiv: Vydavets Karpenko V.M.
- Vilkov, V. Yu. (2017). *Nacii i nacionalnaya gosudarstvennost. Ocherki istorii socialno- i politiko-filosofskoj mysli*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
- Vilkov, V. Yu. (2014a). *Tendentsii genezisa ponyatiya natsiya* // *Obozrevatel-Observer*, №4 (291).

Data przesłania artykułu do Redakcji: 14.05.2018
Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 22.05.2018

Nelya Gladynets

National Academy of Culture and Arts,
Ph.D. Student,
Department of Art - Management
and Event -Technologies
Ukraine, Kyiv
Piir@ukr.net

**METHODS OF STRATEGIC MANAGEMENT OF THE TRAVEL COMPANY RESOURCES
WHEN INTRODUCING INNOVATIONS**

Abstract. The article deals with the methods of strategic management of resources of enterprises of the tourism industry in the realization of the directions of innovation activity. The features of the resource provision of strategic development based on the innovative approach in tourism in the present conditions are determined. Attention is focused on methods of strategic management using highly intelligent human capital, information and modern technologies, as well as providing financial and financial resources and investments.

Keywords: tourist enterprise, management methods, strategic development, enterprise resources, innovations

Formulas: 0, fig.: 1, tabl.: 2, bibl.: 10

Introduction. Travel industry has a significant impact on the economy of the country and regional development, promotes economic growth and job creation, since it is associated with key sectors such as transport, hotels and restaurants, trade, construction, production of consumer goods etc.

The sophisticated inter-industry complex, which the travel is, uses and combines modern economic and technological capabilities with the cultural and natural heritage, as well as traditions and contemporary culture, creating innovative types of travel products and services, changing the organization of production and consumption of traditional products by applying new approaches to marketing and management.

The travel complex effectiveness is determined by the reasonable use of its resource potential, namely employment, organizational, financial, investment, logistics, information, space, infrastructure etc. It should be noted that upon construction of competitive tourist industry, when introducing innovations, a leading role is played by the highly intellectual human capital, information and modern technologies, as well as provision of credit financial resources and investment.

The issues of the industry company's strategic management are highly relevant, since it is important how the paradigm of strategic management can increase the chances of business to survive, its commercial success, and ensure sustainable development. Business requires simplification and unification of management methods and models designed to address the key strategic development objectives in terms of ongoing transformations.

In practice of the real travel business management, most managers work successfully in certain situations using an intuitive approach to building strategies, which substitute's formal strategic management because of its complexity and unsuitability to the

conditions of the travel market, and sometimes misunderstanding of the conventional methods of its implementation. However, expansion of the travel market boundaries, increase of the size of travel companies, expansion of the administrative staff and change of environmental requirements increasingly impede the activities focused on efficient company operation. Today, the strategic management of the industry companies is not possible using the conventional methods and intuitive approaches, making such activities more risky, not adapted to the modern needs of innovative development and, consequently, fail to deliver the desired result. Therefore, it is required to carry out research of the methods of strategic management of the travel company resources when introducing innovations.

Literature review and the problem statement. Many management scholars (O. S. Vikhanskyi, P. Drucker, W. Kinsey, F. Kotler, M. Porter, G. Evans, I. Ansoff, H. Mintzberg et al.) share the opinion that strategic management is one the most important tools to ensure the preservation and development of enterprises through the use of their strengths and advantages in terms of the increasingly sophisticated factors of the management environment and increased competition. Exploring the travel industry development in recent years of the post-crisis economic development and worsening of socio-economic challenges in Ukraine, the authors (I. Burnashov, A. Glebova, G. Mykhaylichenko, K. Zhurayeva, L. Chorna, Y. Makovey et al.) stress the role of crisis and strategic management in terms where innovation is the core component of the development strategy and the key competitive advantage [Burnashov; Glebova 2012].

The purpose of this publication is the study of the company management peculiarities in the travel sector in terms of selection and implementation of innovation and justification of methods of innovation resources strategic management.

Research results. According to the latest World Travel Barometer, during the period from January to August 2017, there was a steady increase in international tourist arrivals in many directions globally, coupled with the resumption of travel to the countries suffering from security challenges in recent years, which accounted for a total of 7 %, far exceeding the growth rate of previous years.

The increase in the number of foreign tourists (visitors per day) in the European region (+8%) in Southern and Central Europe (+12%) and Western Europe (+7%) was recorded, recovering after a weak demand for international travel in 2016. The number of international tourist arrivals during the period from January to August 2017 increased by 6% in Northern Europe and by 4% in Central and Eastern Europe.

"Tourism is a major generator of economic engines and employment, contributing to the improvement of life of millions of people around the world," said the UNWTO Secretary-General Taleb Rifai [The official website of the United Nations World Travel Organization (UNWTO) 2017].

The effectiveness of travel companies in Ukraine, even subject to their independent successful operation, is affected by the development of the industry in general by attracting investment, both directly in the travel industry and in related industries, allowing to expand the offer of the travel services, ensuring their quality and diversity.

Unfortunately, the volume of investments in the national economy indicates a significant need, which remains underfunded because of the issues and risks with respect to transparent and secure business in the country, which is still pending the

reforming of economic and social development principles in the context of a continued military campaign.

Thus, the volume of direct foreign investments in economics of Ukraine as of December 31, 2016 amounted to 37.7 billion USD and decreased by 11.2%; in 2015, the fall amounted to 24.2%. We estimate that no more than 0.2% of the total was invested in travel and related business [State Statistics Service of Ukraine].

The capital investment index in the economy as a whole in 2016 vs the previous year for the first time in four years increased by 18%, but the travel industry shows a volatile dynamics and index falling in 2016 by more than 22%. This situation characterizes a low levels of state financial support and its instability as a deterrent of the travel business development in Ukraine, which was felt particularly clearly during the economic crisis.

Despite the circumstances associated with the difficult economic situation of the country and the presence of a war zone on its territory, the global travel development trends are also reflected in the Ukrainian travel industry.

An increase in the total number of travel entities over the past two years, both legal entities and individuals, the number of people employed in the industry, as well as revenues from travel services are presented in Table 1.

Table 1 - Key performance indicators of the tourist business in Ukraine

	2015	2016
Legal entities		
Number of travel entities, pcs.	1785	1838
Average number of full-time employees, persons	8086	8545
Including those with higher or vocational education in travel	3735	3723
Income from travel services (without VAT, excise taxes and similar payments), thousand UAH	4797731.6	11522520.4
Individual entrepreneurs		
Number of travel entities, pcs.	1397	1668
Average number of full-time employees, persons	1502	1867
Including those with higher or vocational education in travel	694	763
Income from travel services (without VAT, excise taxes and similar payments), thousand UAH	217617.6	413161.3

Source: [State Statistics Service of Ukraine].

The most complete tourist complex operation efficiency is possible subject to reasonable use of its resource potential. This economic function is associated with financial, logistical, labor, information and other resources used by the travel entities.

The leading role in the travel business is played by labor and information resources, which are indispensable for the development of services meeting the intellectual society demands.

Some scholars believe that to build a competitive business, the knowledge and creativity of employees in all areas is required. In the developed countries, the share of skilled employees is, for example, 72% in Japan, % in Korea, 56% in Germany, and 43% in USA) [Diadechko].

In the field of travel in Ukraine, as of 2016, 43.6% employees are skilled. Therefore, as regards intellectual travel resources, a special focus is placed on innovative products and the entrepreneurial skills of employees.

The system of resource support of the travel business, aimed at obtaining economic yield, is given in Figure 1.

Cash	Staff	Tangible assets (TA)	Intangible assets (applications, patents, inventions) (IA)
Payment for cash Cash	Payment for staff Staff	Cash for TA TA	Cash for IA IA
Travel operator (travel product bundling)			
	Goods	Cash	
Taxes	Sale of the travel product (services)		
	Goods Cash	Direct sales (goods) Cash	
	Travel agency		
	Goods Cash		
	Consumer (tourist)		

Figure 1- Resource support pattern to ensure the formation and sale of the travel product

Source: [Diadechko].

The human resources management means a certain concept based on making success by a travel company in the market environment due to the staff motivation and incentives. Staff is an important component of a successful development of the company or organization. Its creative thinking and collective work allows achieving the targets set by a travel company.

Travel company human resources management means to exploit the potential of each employee. Human potential means a set of abilities, motivation, and creativity found in humans and, therefore, in an organization where they work.

The effective operation of any business is primarily determined by the degree of its staff professional development. One of the most important factors in ensuring the business competitiveness in the market is the need to upgrade the professional skills of its employees continuously. Current staff should be highly knowledgeable, possessing a general culture, strategic thinking, and expertise. The organization of professional development has become one of the key functions of the staff management. However, managers sometimes underestimate the importance of the personnel management methods in travel industry, inherent in modern management, which is actively used in the West. Such underestimation is a major obstacle to effective management.

In the rapidly changing economic situations, it is appropriate to improve the forms and methods of personnel management continuous using the following groups of methods:

1) economic (designed to generate economic interests of the people to work effectively);

2) administrative (designed to ensure the operation of the units, adjust the flows of information, and organize the vertical and horizontal process control);

3) socio-psychological (ensure a healthy psychological climate in the team, the relationship between formal and informal groups, and formation of personality and features of a citizen of Ukraine).

It should be noted that no economic method can not exist without the organizational and administrative impact providing the clarity, discipline and order in the team. Administrative management methods help implementing one of the most important management functions, namely a function of the organization. The task of organizational and administrative activity is to coordinate the subordinates. Therefore, it is important to determine the optimal combination, a reasonable ratio of organizational, administrative and economic methods.

Social and psychological management methods imply the ability to consider the psychological factors in achievement of labor results. These methods help forming a team with common goals and objectives. Opinion polls show that the success of business leaders is dependent on its professional knowledge by 15%, and on the ability to work with people by 85% [Kabushkin].

The management practice usually simultaneously uses different techniques and combinations thereof.

An excessive pursuit of profit through exploitation of travel resources requires the travel business manageability, a special role in the provision of which is played by information resources. The business entity management system within companies requires improvement of the efficient use of resources, which should subsequently lead to increased competitiveness.

Possession of information determines the ability of the travel companies to foresee the development prospects, and converts information into a resource ensuring the competitiveness. Information resource serves as an incentive and driving force for the formation, reproduction and use of the travel company potential, the catalyst of social, economic, and social processes of the knowledge economy.

Recently, some aspects of the value of information and intellectual resources to ensure the competitiveness of the companies, the place and role of information technologies in the company management, the ways of information resource management and implementation of strategic decisions on the basis of, and using the information technology to ensure the successful company development have been researched and studied actively [Budia 2008; Information support for strategic management and planning; Barmakov 2007].

Today, information acquires the status of an important strategic resource ensuring the travel enterprise competitiveness at various management stages, as reflected in Table 2. Development itself is based on strategic management principles using external and internal indicators of the state and dynamics of the company competitive advantages forming the strategic information.

The analysis of the information needs of modern travel businesses and consumers of travel services shows the updating of information support and its substantial development towards a new humanistic understanding of recreation and travel, designed to meet the spiritual, emotional, cultural and educational needs of people.

Table 2 - *The need for information in the course of strategic management of the travel business resources*

Phase	Stage	Information used
Strategic planning	Mission and goal determination	General information about the environment, potential markets
	Environment analysis	Information about opportunities and threats, strengths and weaknesses of the company potential
	Analysis of the company strategic position in the market	Assessment of the industry appeal, development dynamics, market share, lifecycle, and competitiveness analysis
	Strategy selection	Recommendations on strategic analysis, accounting for the staff competence
	Assessment of the selected strategy option	Information on conformity of the chosen strategy to the situational features at different time intervals
	Strategy implementation	Information on the progress and implementation measures
	Monitoring	Information on the company progress in the market, which was the result of the strategy implementation
	Management by selection of strategic positions	Strategic analysis data, information on the company resource potential
Strategic management in real time	Strategic objective ranking	Determination of priority activities based on a sound strategy, considering the most significant changes in the environment
	Management based on weak signals	Information about weak signals, estimated degree of influence of the existing threats on the business potential
	Management in terms of strategic emergences	Environment monitoring for the opportunities and threats in the course of the management

Source: [Honchar 2013].

Therefore, among the advanced forms of information in the system of modern social communications, an ordered and organized information, freely available on computer networks, is gaining weight.

The factors ensuring the competitiveness of travel businesses through the use of information resources include:

1) reassessment of the value, role and place of information resources in the company strategic asset system;

2) a set of technical solutions to create an effective and efficient information systems of integrated nature;

3) feasibility of organic integration of software for administrative and other decisions in domestic travel companies to build an integrated balanced system of resource potential management to achieve the company strategic goals.

The company financial resources also significantly influence the choice of the strategy. Any change in the behavior of firms, such as entering new markets, development of new products and transition to a new industry require large financial costs. Therefore, the firms having large financial resources or easy access to them when choosing a behavioral strategy are in a much better position and have an opportunity to choose from more development options than the firms with very limited financial resources.

The company commitments under previous strategies create a lag in development. It is impossible to completely abandon all previous commitments in connection with transition to new strategies. Therefore, when choosing a new direction, one should take into account the fact that the commitment of the previous periods will still remain in effect, restraining or adjusting the feasibility of new strategies. These issues require further research.

Conclusions. A more efficient use of the resource potential of travel companies using the methods of strategic management should improve their competitiveness.

The analysis shows that travel companies competing successfully in this field are guided by the following strategic methods, used individually or in combination:

- development of production of an the existing travel product by the formed directions;
- expansion of the travel geography, development and sale of services due to new regions of tourist destinations;
- involvement of the opposing spheres of the travel business, including through the creation of new businesses.

When developing the methods to manage the human and information resources, it is advisable to pay more attention to the development of intellectual and innovative component of travel businesses.

References

- Barmakov, B. (2007). *The role of information support in company management* // Company Management. Retrieved from: <https://finexpertiza.ru/solutions/actual>
- Budia, O. P. (2008). Travel business informatization // *Tourism logy: conceptual foundations of the theory of travel*. - K: KUTEP, p. 761-786.
- Burnashov, I. Problems and prospects of tourism development in Ukraine today. Retrieved from: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/183_853;jsessionid=CBACCE6697D400A116E060E
- Diadechko, L. P. Travel business economy. Retrieved from: http://tourlib.net/books_ukr/dyadechko23.htm
- Glebova, A. (2008). Innovative technologies in travel industry // *Economics. Management. Innovation*. - №2 (8). Retrieved from: http://tourlib.net/statti_ukr/glebova2.htm
- Honchar, O. I. (2013). *Information resources in ensuring the competitiveness of the travel company potential*. Retrieved from: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
- Information support for strategic management and planning*. Retrieved from: <http://www.stplan.ru/articles/theory/stplinfo.htm>

Kabushkin, N. I. (2001). *Travel management: 2nd ed., rev.* - Mn.: Novoe Znanie. - 430 p. *State Statistics Service of Ukraine. Official website.* Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

The official website of the United Nations World Travel Organization (UNWTO) Retrieved from: http://media.unwto.org/press-release/2017-11-06/international-travel-track-record-year-topics/dataware_role_in_management

Data przesłania artykułu do Redakcji: 12.05.2018
Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 16.05.2018

Bohdan Toporivskyi

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",
Ph.D. Student
Ukraine, Kyiv
julfy92@gmail.com

Oleksandr Gagarin

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",
Ph.D. Student
Ukraine, Kyiv
gagarin@aprodos.kpi.ua

APPLICATIONS OF DATA MINING TECHNIQUES TO IMPROVE QUALITY OF EDUCATIONAL PROCESSES

Abstract. The paper describes the basic principles of Educational Data Mining (EDM) that is a sub-domain of Data Mining which deals with data from academic databases which is used to develop various techniques. Discusses how it can be used to improve the Educational Processes. This paper aims to show the various techniques of Educational data mining and overview of how EDM methods are applied.

Keywords: Data mining, Educational data mining, learning, Learning analytics
Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 0; bibl.: 18

Introduction. In recent years, there has been increasing interest in using the methods of educational data mining (EDM) and learning analytics (LA) to study and measure learner cognition [Educational Data Mining and Learning Analytics - The Wiley Handbook of Cognition and Assessment - Wiley Online Library 2018].

The main goal of both EDM and LA is to extract information from educational data to support education-related decision making. Information may be oriented towards several stakeholders.

The combination of LA, as a new research discipline with a high potential to impact the existing models of education [Siemens 2012], and EDM, a novice growing research area to apply Data Mining methods on educational data [Bousbia & Belamri 2014], leads to new insights on learners' behavior, interactions, and learning paths, as well as to improve the technology enhanced learning methods in a data-driven way [Vahdat, Ghio, Oneto, Anguita, Funk & Rauterberg 2015].

Literature review and the problem statement. Nowadays, modern employee for a career success should still up to date with new actual knowledge and need to be able to organize their own learning process.

For this purpose, modern IT technologies provide access to unlimited, but often unstructured information resources on the Internet.

In addition, the information space that forms an individual learning environment can consist not only of explicitly defined knowledge and structured data presented in various databases, but also in most of the unstructured text information provided in various

text documents. Therefore, the problem of extracting thematic information for the organization of their own education is an actual scientific and practical task.

Given the importance of this research direction, the number of publications in the last few years about EDM approaches has extremely grown. Here are just a few of them. Q. A. Al-Radaideh presented an approach to predict the final grade of students with applying a decision tree model [Al-Radaideh, Al-Shawakfa, Al-Najjar 2006]. Z. J. Kovacic presented a case study on educational data mining for early prediction of student success [Kovacic 2010]. Bharadwaj and Pal conducted a study on how to predict the students' performance at the end of the semester [Bharadwaj, Pal 2011].

Research results. Educational Data Mining (EDM) is a sub-domain of Data Mining which deals with data from academic databases which is used to develop various techniques and to recognize patterns that are unique [Chatti, Dyckhoff, Schroeder, & Thüs 2012].

Educational Data Mining is an emerging discipline, concerned with developing methods for exploring the unique and increasingly large-scale data that come from educational settings and using those methods to better understand students, and the settings which they learn in.

Whether educational data is taken from students' use of interactive learning environments, computer-supported collaborative learning, or administrative data from schools and universities, it often has multiple levels of meaningful hierarchy, which often need to be determined by properties of the data itself, rather than in advance. Issues of time, sequence, and context also play important roles in the study of educational data [Educational Data Mining 2018].

Widely used in Business, it has scarce applications to Education. Data related to the field of education industry and mining of all such educational data is called educational data mining. It consists of data of student, teacher, faculty, courses, teaching hours, schools, colleges, universities etc. Educational data mining is used for predicting student performance and other learning techniques to remove the drawbacks in educational sector and improve the performance of students [Gulati & Sharma 2012].

Applications of EDM methods comprise several steps (Figure 1). Initially, a design is planned, i.e., the main aim of the study and the required data are identified. Afterwards, the data is extracted from the appropriate educational environment. Frequently, data will need to be pre-processed, since it may come from several sources or have different formats and levels of hierarchy. Models or patterns are obtained from applying EDM methods, which have to be interpreted. If the conclusions suggest applying changes to the teaching/learning process or are not conclusive (because the problem has not been adequately addressed, the raw data are small or not suitable, or the selected methods are not powerful enough), the analysis is performed again after modifying the teaching/learning process or the study design [Liñán & Pérez 2015].

According to [Siemens & Baker 2012] EDM applications can be grouped into the following four categories:

1. Student modelling: student data (including knowledge, motivations, etc.) and EDM techniques may be used to design a customized learning process by modelling differences between students.
2. Modelling of the knowledge structure of the domain: methods combining psychometric modelling frameworks with space-searching algorithms are created for discovering data-based domain models.

3. Pedagogical support: efficient educational support may be identified.
4. Scientific research: applications may help to develop and test educational scientific theories and to formulate new hypotheses.

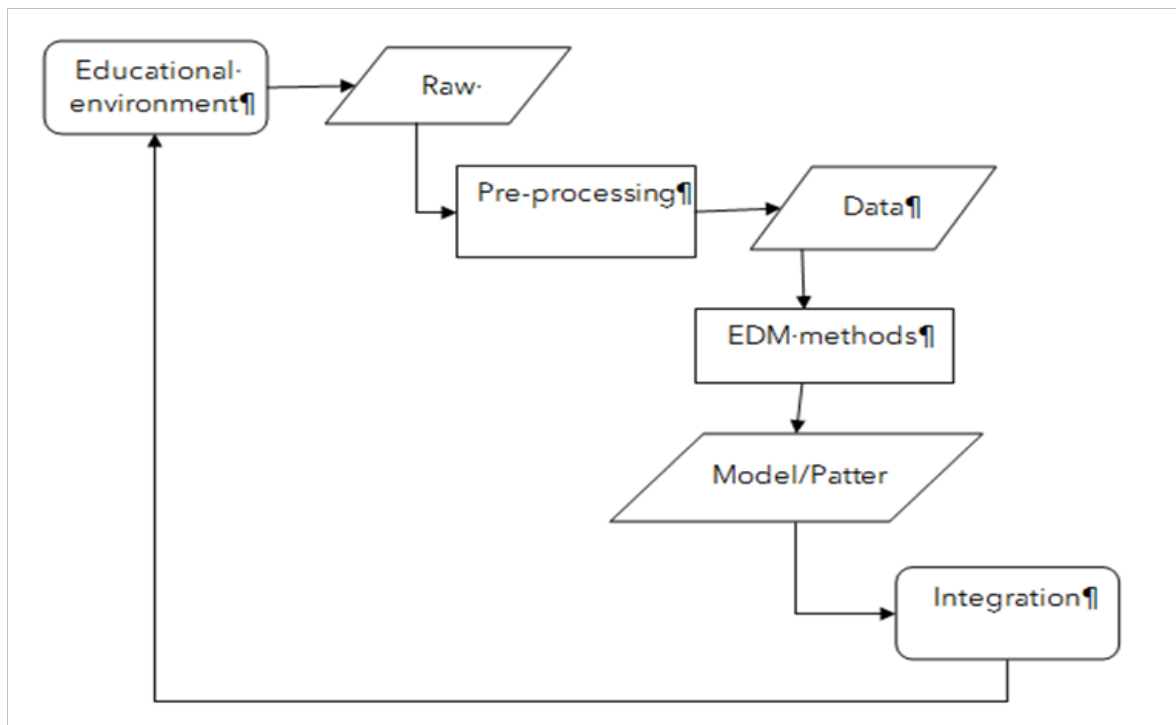

Figure 1 - Overview of how EDM methods are applied

Source: developed by authors Liñán & Pérez

Specific applications are described in Romero & Ventura (2013): predicting student performance, scientific inquiry, providing feedback for supporting instructors, personalizing/recommending to students, creating alerts for stakeholders (in real time in the event of undesirable student behaviors), student modelling (developing and tuning cognitive models of students, which represent their skills and declarative knowledge), domain modelling, student grouping/profiling, constructing courseware, planning and scheduling (related to courses, student scheduling, resource allocation, etc.), and parameter estimation [Liñán & Pérez 2015].

To accomplish main four goals, educational data mining research uses the five categories of technical methods described below:

1. Prediction entails developing a model that can infer a single aspect of the data (predicted variable) from some combination of other aspects of the data (predictor variables). Examples of using prediction include detecting such student behaviors as when they are gaming the system, engaging in off-task behavior, or failing to answer a question correctly despite having a skill. Predictive models have been used for understanding what behaviors in an online learning environment—participation in discussion forums, taking practice tests and the like—will predict which students might fail a class

2. Clustering refers to finding data points that naturally group together and can be used to split a full dataset into categories. Examples of clustering applications are grouping students based on their learning difficulties and interaction patterns, such as how and how much they use tools in a learning management system [Siemens & Baker

2012], and grouping users for purposes of recommending actions and resources to similar users. Data as varied as online learning resources, student cognitive interviews, and postings in discussion forums can be analyzed using techniques for working with unstructured data to extract characteristics of the data and then clustering the results. Clustering can be used in any domain that involves classifying, even to determine how much collaboration users exhibit based on postings in discussion forums [Prakash, Hanumanthappa & Kavitha 2014].

3. Relationship mining involves discovering relationships between variables in a dataset and encoding them as rules for later use. For example, relationship mining can identify the relationships among products purchased in online shopping [Manjula Sanjay Koti, Samyukta 2017].

4. Distillation for human judgment is a technique that involves depicting data in a way that enables a human to quickly identify or classify features of the data. This area of educational data mining improves machine-learning models because humans can identify patterns in, or features of, student learning actions, student behaviors, or data involving collaboration among students. This approach overlaps with visual data analytics.

5. Discovery with models is a technique that involves using a validated model of a phenomenon (developed through prediction, clustering, or manual knowledge engineering) as a component in further analysis. A sample student activity discerned from the data was – map probing. A model of map probing then was used within a second model of learning strategies and helped researchers study how the strategy varied across different experimental states. Discovery with models supports discovery of relationships between student behaviors and student characteristics or contextual variables, analysis of research questions across a wide variety of contexts, and integration of psychometric modeling frameworks into machine-learned models [Prakash, Hanumanthappa & Kavitha 2014].

EDM users can be Students, Course developers, Administrator, Educators and Universities. Figure 2 shows different users of the EDM process.

Students are interested in their learning behavior, their needs and methods to improve their experience and performance. This can be achieved by activities, resources, learning tasks, courses, relevant discussions and books.

Educators use EDM to (i) Acquire objective feedback about instruction (ii) Analyzing students learning and behavior (iii) Identify which students require support (iv) Predicting student performance (v) Categorizing learners into groups (vi) Discover the patterns for regular and irregular learners (vii) Determine the most effective activities of the students (viii) Advance the adaption and customization of courses, etc.

Course Developers use EDM to evaluate and Manage the courseware for (i) Improvisation of student learning (ii) Evaluating the structure of course content and its effectiveness in the learning process (iii) Atomized construction of student models and tutor model (iv) Comparing data mining methods to recommend the useful one for each task (v) Developing specific data mining tools for education purposes etc. [Pal & Pal 2013].

Universities uses EDM to (i) Enrich the decision processes in higher learning institutions and restructure the efficiency in the decision making process (ii) Accomplish the specific objectives to recommend certain courses that might be valuable for each class of learners (iii) Find the most cost-effective way of improving retention and grades (iv) Identify the most qualified learners for graduation (v) Help to admit students who will do well in university etc.

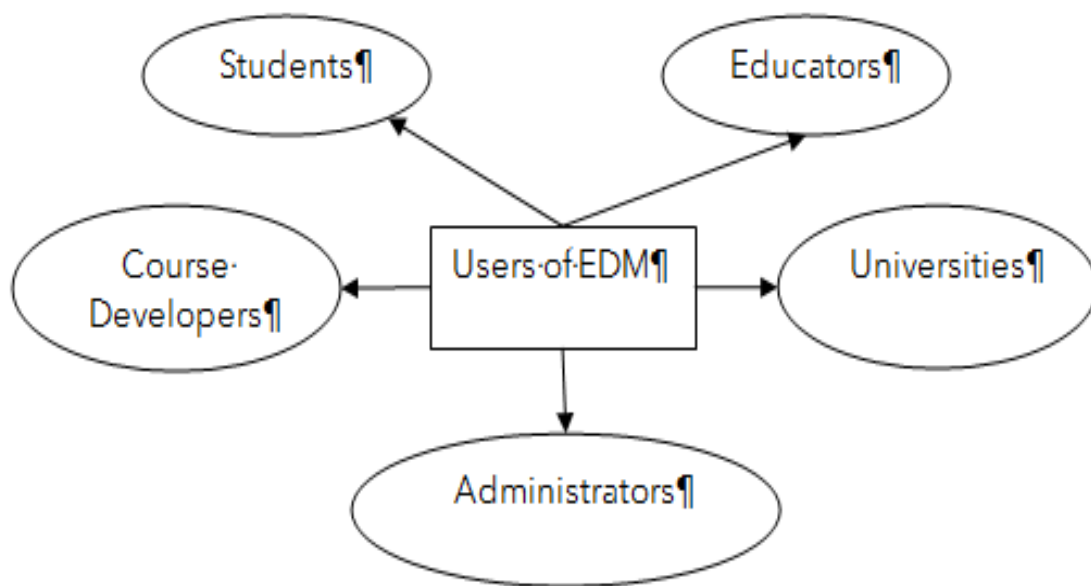

Figure 2 - Actors of EDM

Source: developed by authors Manjula Sanjay Koti, Samyukta D. Kumta

Administrators Use EDM to (i) Develop the best way to provide institutional resources to students (human and material) and educational offers (ii) Utilize the available resources more effectively (iii) Improvisation of academic educational program and evaluate the effectiveness of the distance learning program (iv) Upgrading teacher's knowledge by providing educational trainings (v) Setting up the parameters for improving web-site efficiency and adapting it to users (optimal server size, network traffic distribution, etc.). [Manjula Sanjay Koti, Samyukta D. Kumta 2017].

Educational data mining techniques. The various techniques are used to acquire the hidden information in Educational data mining. They categorized into four groups:

A. Decision trees to understand easily and to identify the most promising variables in fastest way the decision tree techniques are more liable. It is also used find the relativity between two or more variables. The new variables or features can be generated by the decision trees to predict the target variable. The algorithms used majorly in decision trees are ID3, CART, C4.5, Random tree and CHIAD.

B. Bayesian Classifier This is very easy and simplest technique that requires less amount of data preparation to calculate the parameters. The unrelated features are insensitive and also the classifier is well-organized to deal both real and distinct data. The class conditional independencies are clear between subsets of variables in Bayesian classifier. A graphical model of causal relationship will provide to perform the learning process.

C. Neural Networks by deriving the meaning from complex data to identify the trends and extract the risky patterns is the huge ability of neural networks. Discovering tasks based on the given data for training or preliminary experience is one the main advantage of neural networks. The Neural network has the capability to identify all possible interactions of the variables among various predictors. This is the main reason of using neural network in Educational data mining [Vahdat, Ghio, Oneto, Anguita, Funk & Rauterberg 2015].

D. Clustering Techniques It is a process of constructing a group of abstract objects into classes of parallel objects. The set of data into groups are partition first and then based on

data comparison cluster analysis were made. Next mentioning labels to all groups and also here the data objects are treated as separate set. These techniques are flexible to make changes and it helps out individual positive features to distinguish different groups are main advantages of clustering in classification. The different areas like data analysis, pattern recognition and image processing are mainly focused by clustering techniques [Thilagaraj & Sengottaiyan 2017].

Learning analytics. Learning analytics it is the process of measuring and collecting data about learners and learning with the aim of improving teaching and learning practice.

Learning analytics is a new field enabled, in part, by the advance of big data and data visualization software, and can be used for curriculum mapping, personalizing the learner experience, predicting behavior, designing learning interventions, and determining competencies [Learning analytics. Higher Education Academy 2017].

Learning analytics emphasizes measurement and data collection as activities that institutions need to undertake and understand, and focuses on the analysis and reporting of the data. Unlike educational data mining, learning analytics does not generally address the development of new computational methods for data analysis but instead addresses the application of known methods and models to answer important questions that affect student learning and organizational learning systems.

Technical methods used in learning analytics are varied and draw from those used in educational data mining. Additionally, learning analytics may employ:

- Social network analysis (e.g., analysis of student-to-student and student-to-teacher relationships and interactions to identify disconnected students, influencers, etc.).
- Social or "attention" metadata to determine what a user is engaged with.

In summary, learning analytics systems apply models to answer such questions as [Mining 2012]:

- When are students ready to move on to the next topic?
- When are students falling behind in a course?
- When is a student at risk for not completing a course?
- What grade is a student likely to get without intervention?
- What is the best next course for a given student?
- Should a student be referred to a counselor for help?

Conclusion. The development of Educational data mining techniques makes explosive growth in the field of education. It can provide us with an improved understanding of learning process and better assessments of learning progress. This paper discusses the basic principles of research in EDM domain, some examples of tasks that can be solved by the use of data mining and educational data mining techniques. Also we provided definition of learning analytics term and how it related with EDM process.

References

- Al-Radaideh, Q. A., Al-Shawakfa, E. W., & Al-Najjar, M. I. (2006). "Mining student data using decision trees", International Arab Conference on Information Technology (ACIT'2006), Yarmouk University, Jordan
- Bharadwaj, B. K. & Pal, S. (2011). "Mining Educational Data to Analyze Students' Performance", International Journal of Advance Computer Science and Applications (IJACSA), Vol. 2, No. 6, pp. 63-69

- Bousbia, N., & Belamri, I. (2014). *Which Contribution Does EDM Provide to Computer-Based Learning Environments?*. In *Educational data mining*. p. 3-28. Springer, Cham.
- Chatti, M. A., Dyckhoff, A. L., Schroeder, U. & Thüs, H. (2012). *A reference model for learning analytics*. *International Journal of Technology Enhanced Learning*, 4(5-6), 318-331.
- Educational Data Mining and Learning Analytics - The Wiley Handbook of Cognition and Assessment* - Wiley Online Library. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118956588.ch16> (accessed 04 June 2018).
- Educational Data Mining* (2018). Retrieved from: <http://educationaldatamining.org/> (accessed 04 June 2018).
- Gulati, P. & Sharma, A. (2012). *Educational data mining for improving educational quality*. *tell us*, 2(3).
- Kovacic, Z. J. (2010). "Early prediction of student success: Mining student enrollment data", *Proceedings of Informing Science & IT Education Conference*
- Learning analytics*. *Higher Education Academy* (2017). Retrieved from: <https://www.heacademy.ac.uk/knowledge-hub/learning-analytics/> (accessed 04 June 2018).
- Liñán, L. C., & Pérez, Á. A. J. (2015). *Educational Data Mining and Learning Analytics: differences, similarities, and time evolution*. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 12(3), 98-112. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.7238/rusc.v12i3.2515>
- Manjula Sanjay Koti, Samyukta D. Kumta (2017). *Classification Techniques Applied to Educational Data*. *International Journal of Control Theory & Applications*, 9(42), 241-246.
- Mining, T. E. D. (2012, October). *Enhancing teaching and learning through educational data mining and learning analytics: An issue brief*. In *Proceedings of conference on advanced technology for education*.
- Pal, A. K., & Pal, S. (2013). *Classification model of prediction for placement of students*. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 5(11), 49.
- Prakash, B. R., Hanumanthappa, M., & Kavitha, V. (2014). *Big data in educational data mining and learning analytics*. *Int. J. Innov. Res. Comput. Commun. Eng*, 2(12), 7515-7520.
- Siemens, G. (2012, April). *Learning analytics: envisioning a research discipline and a domain of practice*. In *Proceedings of the 2nd international conference on learning analytics and knowledge*, p. 4-8. ACM.
- Siemens, G., & Baker, R. S. J. D. (2012). *Learning analytics and educational data mining: towards communication and collaboration*. In S. B. Shum, D. Gasevic, & R. Ferguson (Eds.), *Proceedings of the 2nd International Conference on Learning Analytics and Knowledge*, p. 252-254. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1145/2330601.2330661>
- Thilagaraj, T., & Sengottaiyan, N. (2017). *A Review of Educational Data Mining in Higher Education System*.
- Vahdat, M., Ghio, A., Oneto, L., Anguita, D., Funk, M., & Rauterberg, M. (2015). *Advances in learning analytics and educational data mining*. *Proc. of ESANN2015*, 297-306.

Data przesłania artykułu do Redakcji: 28.05.2018
Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 31.05.2018

Tatiana Chubco

PhD (Law),
National Prosecution
Academy of Ukraine,
Chief Researcher
Department of Problems of
National Security of Research Institute
Ukraine, Kyiv
vitali_a@ukr.net

THE FUNCTION OF THE STATE TO PROTECT SAFETY (INTERNATIONAL LEVEL)

Abstract. The approaches to understand such a function of the state as security are considered and summarized, and is determined its place in the system of state functions, and are given characteristics of the modern state from the point of view of its security at the international level.

Key words: security; state security; the function of state for providing the security
Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 15

Introduction. The peculiarities of the development of states in the modern world are caused not only by national but also by many other factors that belong to the supra-national and international levels. At the same time, the state remains the main target, which must ensure the realization and protection of human rights, the achievement of the necessary social consensus on its own (local according to the world level), and is also a key element in the security system at the world and regional levels. At the same time, events in the east of Ukraine and in the Crimea, in Syria, reports about terrorist acts from all over the world cause the need in rethinking of the role of the state in ensuring the security of society and man. Underestimation of the function of ensuring of security in modern circumstances can lead to the loss of individual states of their statehood.

Literature review and the problem statement. The research of the function of security has never lost its relevance in legal science and in other social sciences. In particular, the general theoretical aspects of this issue are highlighted in the works of O. D. Gradovsky, O. V. Lemaka, P. D. Lodia, P. M. Rabinovich, V. M. Hvostova, N. V. Chernogolovkina and others. The purpose of this article is to determine the place of the function of state security in the system of state functions and its characteristics at the international level at present.

Research results. The primary task in the light of the set goal is to analyze the existing scientific understanding of the concept of function of security and its place among other functions of the state. In general, the notion of state functions began to be actively used by legal science in the nineteenth and twentieth centuries. At that time, the functions of the state attracted the attention of scientists as an important characteristic of its activity. At the beginning, among the functions of the state, one of the main one was the function which is connected with the security assurance. So, in due course P. D. Lodii (1764 - 1829) stated that the purpose of the association of human communities into the state is the achievement of security [Lodly 1828]. Among the first researchers who

began to stand out the state's function of security were: O. D. Gradovskii (1841 - 1889) [Orlenko & Gradovskiy 2010], who singled out the function of organization of internal and external security, V. M. Hvostov (1868 - 1920 years), who drew attention to the fact that first of all the state should "worry" about the protection of its external security [Hvostov 2011]. In the Soviet period, scientific studies were characterized by the relative homogeneity of approaches, and therefore, the researchers (M. V. Chernogolovkin [Chernogolovkin 1970], A. I. Denisov [Denisov 1967]) singled out the function of defense. Ukrainian scholars (P. M. Rabinovich [Rabinovich 2001], O. Kopylenko [Kopylenko 2008]) in the system of state functions distinguish the function of defense of the state from external attack. But M. S. Bulkat proposes to isolate the function of external protection [Bulkat 2013].

Nowadays, under the influence of modern processes, globalization in particular, there are changes in nature, as well as the content of the functions of a modern state which can not develop exclusively on their own grounds, be defined by goals, tasks based only on national interests, without taking into account the interests of the international community. The modern development of the internal functions of the state is marked by their internationalization, that is, by acquiring the internal functions of a significant international aspect, their close interaction with the external environment, the interconnection of the internal and foreign policy of the state [Morozova 2006]. The success of each individual nation depends on the agreement and progress of the world as a whole, and the success of the world depends on the success of individual nations. Politics, economics, education, health, culture, religion, ecology and security cease to be internal issues or just the world community. That is why it makes no sense to divide the functions of the state into internal and external ones. Internal and external can be only participants of relationships or sources of danger, as even with "internal threats" we mean a threat to the national security of the whole country [Lemak 2016]. Therefore, it is more correctly and reasonably according to the modern processes to highlight the internal and external aspects of the implementation of state functions that are closely interrelated.

In connection with the high dynamism of social processes in the modern world there is a high degree of uncertainty in social situations with which modern state faces. Therefore, its functions begin to acquire a search-experimental, coordination, advisory character [Dzhuraeva 2006]. All this leads to the modernization of the state functions, which, in particular, manifests itself in modernizing of its functions. The modernization of state functions lies in changing the content of its classical functions, as well as in the appearing of new ones.

In the tendencies of development of modern states of the post-industrial stage the change of ideas about the purpose of the state in society is come out. In particular, it is generally recognized that the state must fulfill an official role in society as a whole. According to the latter occurs shifting of the emphasis in understanding of functions of the state towards the needs of the whole society and the necessity of proper fixing and realization of human rights. A significant complication of relations between the state and society, the dependency of the modern state from a society, and responsibility for it, which is defined by the legal nature of the state, the rapid development of civil and information society leads to a redistribution of the state functions. The functional burden on the state decreases because of the alienation of a significant quantity of

functions to civil society institutions. Peculiar to the state are only the essential functions that civil society is unable to perform alone, in particular the organization of providing of sovereignty of the state, public security, and the representation of the whole society in the international arena. [Tihomirov]. That is, the function of security remains inherent in the state itself, and is the area of its responsibility.

Therefore, in the system of the functioning of any state, the issues of ensuring of national security always have priority. The importance of this feature is even greater due to the need to respond to a number of global challenges. The resistance to massive destructive forces is the most important priority of each country. According to this, the system of its foreign policy guidelines is being built, the searches of partners and allies are taking place, various vectors of foreign and security policy are formed. Taking care of their security, every state or group of states is more intensely involved in the processes of maintaining of the international order and stability, considering it as an important component of national security. The tasks and reference of cooperation with foreign partners and strengthening coordination mechanisms at the national level are the main ones [Mizhnarodne bezpekove seredovische: vikliki i zagrozi natsionalny bezpetsi Ukrayini 2013].

The main positions in supranational and transnational institutions are dominated by the leading countries of the world, which in the majority are dominant in global economic processes and influence the solving of international security problems. That is, the possibility of a real influence of the state on the external environment on any issues is determined first of all by the state of its internal, including economic, innovative, legal and political, development. On the other hand, modern processes contribute to strengthening the influence of transnational corporations and financial groups on the economic and socio-political development of national states, which complicates their role in addressing a wide range of issues, including security.

The above mentioned statement promotes the idea that international security is formed on the basis of the national security of individual countries and peoples, as well as regional security of the groups of states and regions of the world, is consolidated at the level of global international security in order to protect and realize common human interests, to destruct threats to the global world, which with their influence go beyond the national boundaries of states and can influence on the safety of other actors [Kolomiets 2015]. Thus, the solution of security issues in the state is not limited to the national level. Since at the national level, the state must not only form and enforce the legislative and regulatory framework for security, but also coordinate national actions of these issues at national, regional and international (global) levels. For example, it is impossible to solve only national issues such as technogenic or natural disaster, organized crime in the form of trafficking in human beings, smuggling of migrants, illicit drug trafficking, forgery of documents, money laundering, terrorism, etc.

The function of providing security is of universal significance for the main spheres of society's life and is inseparable from the main directions of state activity [Lemak 2016]. Each state's function can be considered in terms of security, and the content of the security function is revealed in the context of each of the functions of the state. After all, the components of national security are political, state, military, economic, social, humanitarian, scientific and technological, environmental and information security. The rational functioning of any important sphere of a society's life is impossible without en-

sureing of high safety standards in this area, and vice versa. For example, the absence of effective tools of combating in Ukraine with unfair competition and smuggling, low level of innovation development, technological development of the domestic economy, excessive influence of foreign capital, outflow of capital abroad, the high degree of "shadow" economy, instability of the national currency are the direct threats to the country's economic security, make economic growth impossible, and economic stability. On the one hand, the overcoming of such negative phenomena, reducing of their cumulative negative effect is the task within the providing of economic security and a condition of economic growth. And on the other hand, the stronger the country's economy, the higher the level of economic security.

The providing function is implemented at the national, regional and international levels. The international security research is conducted, in particular, on the patens of different models of international security regimes. The participation of a particular state in any international security regime is determined by its own interests, and above all by ensuring of its own national security. The researchers distinguish the models of international security depending on the number of participators (actors) of international relations, as well as the nature of the relations themselves. Hence, scientists distinguish three basic models of security regimes for any region of the modern world: general security regime, collective security regime, security regime based on cooperation. The international general security regime involves voluntary mutual refusal of confrontation. Under the collective security is understood as an order of interstate cooperation in which any act of aggression against any of the participants in such a system is regarded as aggression against all its other participants. If the states unite against a common aggressor within the system of collective security, the concept of security on the basis of cooperation is based on the principle of universal participation, in which the first place is not the availability of formal institutions, but support of informal dialogue [Trotsenko 2016]. O. V. Kolomiets proposed the study of models of safety regimes in relation to its levels. Respectively, the scientist singled out a geopolitical model at the global level; regional one at the regional level; the model of world domination, regional leadership, nuclear restraint, neutral and collective model at the national level [Kolomiets 2015].

Using the above-described model of security regimes, one can observe the following stages of the development of the security function at the international level in Ukraine. At the beginning of its formation, our state in chapter IX of the Declaration of State Sovereignty of Ukraine, July 16, 1990 (Declaration) proclaimed its intention to become in the future a permanently neutral state that does not participate in military unit and adheres to three non-nuclear principles: not to accept, not to accept, not to produce and not to acquire nuclear weapons. At the same time, according to chapter 2 of Section X of the Declaration, Ukraine acts as an equal participant in international communication, actively contributes to the consolidation of universal peace and international security, directly involved in the European process and European structures.

Subsequently, Article 18 of the Constitution of Ukraine states that Ukraine's foreign policy activities are directed to ensuring its national interests and security by maintaining peaceful and mutually beneficial cooperation with members of the international community in accordance with generally recognized principles and norms of international law.

In today's conditions of instability of the global security system, as well as the exhibition of Russian aggression, the absence of effective external security guarantees of Ukraine

has made it necessary to create a new system for ensuring the national security of our state. The efforts of our state are aimed at creating an effective mechanism for guaranteeing their state sovereignty and territorial integrity. Having refused the non-aligned policies that did not ensure the territorial integrity of the state, Ukraine in the medium-term will rely on its own capabilities and reserves the right to participate in collective security and defense systems as a way of guaranteeing the state's sovereignty and territorial integrity of Ukraine, according to the National Security Strategy of Ukraine, approved By the Decree of the President of Ukraine dated May 26, 2015, No. 287/2015.

In accordance with the mentioned Strategy in the field of security, Ukraine has identified three levels of its activities: 1) global; 2) regional; 3) subregional.

At the global level, the main areas of activity are identified which are aimed at: (a) strengthening and further developing partnerships with the United States of America as a guarantor of international security in the Euro-Atlantic area, based on the Ukraine-US Charter on Strategic Partnership of December 19, 2008, with other states - the key centers of influence, in particular the PRC, as well as the UN, the Group of Twenty, the Group of Seven, and other mechanisms aimed at strengthening peace and stability in the world, adherence to international law and a fair settlement. Conflict; b) support for the initiative to conclude a universal international agreement on security guarantees, especially non-nuclear states, which would include a clear list of obligations and actions of the parties in the event of its violation, including in the context of the application of sanctions to the offender state. Consequently, Ukraine set itself the task of initiating the development and signing of a new document, which should consolidate universal standards of security guarantees; c) reforming the Security Council to ensure that it responds adequately to violations of international law, even if the offender is a permanent member of this body.

The efforts at the regional level are aimed at creating an effective system of interaction in Central and Eastern Europe in order to ensure security and stability. First and foremost, OSCE and Council of Europe tools and capabilities are used. Particular attention is paid to the formation of security mechanisms in the Black Sea region. Ukraine will facilitate the return to the regime of the renewed Treaty on Conventional Armed Forces in Europe and will actively participate in the elaboration of existing and new security initiatives aimed at strengthening stability and collective security in Europe.

From their side, the heads of state and government of the 25 European Union countries during a two-day summit on December 14, 2017 in Brussels, welcomed the launch of PESCO's permanent structural cooperation in the field of defense and security. The creation of PESCO was foreseen by the Lisbon Treaty, which entered into force in 2009, but PESCO remained blocked for many years. It is anticipated that the new defense alliance will not duplicate NATO's functions. The main idea of PESCO is to increase defense efficiency.

At the subregional level, Ukraine will continue to actively use existing formats - the "Weimar Triangle", the "Visegrad Group", GUAM, CEI, OCHES, etc. - to ensure the protection of the territorial integrity and sovereignty of the state, the implementation of economic and energy projects and initiatives.

Conclusion. So, summing up the above-mentioned we can state: a) there is a process of modernization of the state and as a consequence of its functions; b) state-specific and one of the most important functions of security; c) the function of the state of ensuring security should be considered as an independent function, aimed at achieving the state of

security of the most important interests of man and society, and in conjunction with other functions of the state; d) the security function should be explored at national, regional and international levels; e) Ukraine now forms a new system of national security for the effective implementation of the security function.

References

- Bulkat, M. S. (2013). *Zovnishni funktsiyi Ukrayini (teoretiko-pravoviy anallz)*: dis. \kand. yurid. nauk: 12.00.01 / ker. roboti O.M. Kovalchuk; Nats. un.-t im. T. Shevchenka. – Kiyiv
- Chernogolovkin, N. V. (1970). *Teoriya funktsiy sotsialisticheskogo gosudarstva* – M: yurid. lit., 215 s.
- Denisov, A. I. (1967). *Sovetskoe gosudarstvo. Vozniknovenie, razvitie, suschnost i funktsii*. M.: Izd. Moskovskogo universiteta, 426 s.
- Dzhuraeva, O. O. (2006). *Funktsiyi suchasnoyi derzhavi*: avtoref. dis. kand. yurid. nauk: 12.00.01 / ker. roboti V. V. Zavalnyuk; Nats. un.-t «Odeska yuridichna akademlya». – Odesa, 20 s.
- Hvostov, V. M. (2011). *Obschaya teoriya prava. Elementarniy ocherk* – izd. 5-e. – M.: LIBROKOM, 152 s.
- Kolomiets, O. V. (2015). *Osoblivostl sistemi mizhnarodnoyi bezpeki v umovah globalizatsiyi*: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya d-r. poltt. nauk: spets. 23.00.04 Polttichnl problemi mizhnarodnih sistem ta globalnogo rozvitku / Odesa, 37 s.
- Kopylenko, O. L. (2008). *Zagalna teorlya derzhavi i prava: (osnovni ponyattya, kategoriyi, prav. konstruktsiyi ta nauk. kontseptsiyi)*: navch. poslb. / za red. O.V. Zaychuka, N.M. Onischenko. – K. : Yurinkom Inter., 400 s.
- Lemak, O. V. (2016). *Zabezpechennya natslionalnoyi bezpeki yak funktslya derzhavi // Natslionalny visnik Uzhgorodskogo natsionalnogo universitetu*. V. 38. – S. 64-67.
- Lodly, P. D. (1828). *Teoriya zagalnih prav, scho mistit u sobi fllosofske vchennya pro prirodne zagalne derzhavne pravo* / Sank-Peterburg: Drukarnya Dep. zovn. torgvll., 128 s.
- Mizhnarodne bezpekove seredovische: vikliki i zagrozi natsionalny bezpetsi Ukrayini* (2013). B. O. Parahonskiy, G. M. Yavorska, O. O. Reznikova ; za red. K.A. Kononenka. – K.: NISD, 56 s.
- Morozova, L. A. (2006). *Vliyanie globalizatsii na funktsii gosudarstva // Gosudarstvo i pravo*. N. 6., S. 101-107.
- Orlenko, V. V. & Gradovskiy, O. D. (2010). *Pro problemi pobudovi sotslalnnoyi derzhavi // Yuridichna Ukrayina*. – N 11, S. 24 - 30.
- Rabinovich, P. M. (2001). *Osnovi zagalnoyi teoriiy prava ta derzhavi*: navch. posib. – 5-te vid., zi zminami. K.: Atlka. – 176 s.
- Tihomirov, O. O. *Zabezpechennya Informatsiyonoy bezpeki yak funktsiya suchasnoyi derzhavi*: monogr.; zag. red. R. A. Kalyuzhniy.
- Trotsenko, O. Ya. (2016). *Rozvitok natsionalnoyi bezpeki Ukrayini v sistemi mizhnarodnoyi bezpeki* / O. Ya. Trotsenko, M. M. Seredenko, G. V. Eflmov / *Vikliki polttiki bezpeki: Istoriya ta suchasnist*: zbirnik tez dopovldey mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi 16-18 chervnya 2016 roku. – Lvlv: NASV, 196 s.

Data przesłania artykułu do Redakcji: 08.05.2018
Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 11.05.2018

Анжела Кузнєцова

Д.е.н., професор,
Державний вищий навчальний заклад
«Університет банківської справи»,
ректор
Україна, Київ
angelkuzn@gmail.com

Олена Сидорова

К.е.н.,
Державний вищий навчальний заклад
«Університет банківської справи»,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування,
Україна, Київ
lena.nevmerzhytska@gmail.com

Андрій Демченко

Державний вищий навчальний заклад
«Університет банківської справи»,
аспірант,
Україна, Київ
otdych76@gmail.com

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО РИТЕЙЛУ

Анотація. У статті проаналізовано напрями розвитку банківського ритейлу. Вивчено, застосування зарубіжного досвіду функціонування інноваційних механізмів банківського ритейлу в Україні. У роботі обґрунтовано основні фактори, що «гальмують» тенденції розвитку інноваційних механізмів банківського ритейлу та шляхи вирішення існуючих проблем.

Ключові слова: тенденції, напрями, ритейл, банківський продукт, роздрібний банкінг, продуктивність

Формул: 0; рис.: 1; табл.: 0; бібл.: 13

JEL класифікація: G20, G21, G23, G29

Anzhela Kuznyetsova

Doctor of Economic Sciences, professor,
Banking University,
Rector
Ukraine, Kyiv
angelkuzn@gmail.com

Olena Sydorova

PhD (Economics),
Banking University,

Associate Professor of
the Department of finance, banking and insurance
Ukraine, Kyiv
lena.nevmerzhytska@gmail.com

Andrii Demchenko

Banking University,
Ph.D. Student,
Ukraine, Kyiv
otdych76@gmail.com

BANKING RETAIL DEVELOPMENTS

Abstract. The issue of distribution of retail financial services has received growing attention in the academic and professional literature and has been hailed as an increasingly important factor in determining whether or not a bank competes effectively in its chosen markets. In an increasingly competitive and deregulated environment, superior distribution strategies concerned with how to communicate with, and deliver products to the consumer can provide institutions with significant competitive advantage in the marketplace. In effect distribution provides the basis for differentiation rather than the core service itself.

The article analyzes the directions of the development banking retail. The foreign experience of the innovative functioning mechanisms of banking retail has been studied in Ukraine. The main factors that "slow down" of the development mechanisms of banking retail and ways of solution problems has been searched.

Key words: trends, directions, retail, banking product, retail banking, productivity

Formulas: 0; fig.: 1; tabl.: 0; bibl.: 13

JEL Classification: G20, G21, G23, G29

Вступ. У сучасних умовах провадження банківського бізнесу ринок банківського ритейлу у розвинених країнах є надзвичайно перспективним і одним із таких, що найдинамічніше розвивається. Пояснюється це значним розширенням спектру пропонованих банками інноваційних продуктів і послуг, а також суттєвим збільшенням нових каналів продажів і впровадженням технологічних новинок у процес банківського обслуговування клієнтів. Підвищення ефективності діяльності банків, а відтак – зростання їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках безпосередньо залежить, з одного боку, від популярності та затребуваності банківських продуктів і послуг, а з іншого – від рівня задоволеності запитів і потреб клієнтів пропонованими банками продуктами і послугами.

В Україні сьогодні спостерігається широкомасштабне застосування банками стратегій агресивного захоплення ринку та завоювання клієнтів із одночасним впровадженням інноваційних технологій продажів і післяпродажного обслуговування.

За таких обставин виникає необхідність акцентувати увагу саме на визначенні тенденцій розвитку банківського ритейлу.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Дослідженню сутності, змісту та особливостей банківського ритейлу присвячені наукові публікації вітчизняних і закордонних учених. Різносторонні аспекти роздрібно-банківського кредитування досліджували у своїх працях О. Барановський [Барановський 2014], А. Бахшіян [Бахшіян 2016], С. Бочкарьова [Бочкарьова 2016], Т. Васильєва [Васильєва 2014], О. Вовчак [Гаврилюк 2015], Л. Кузнецова [Кузнецова 2016], С. Реверчук [Реверчук 2013], Р. Слав'юк [Слав'юк 2016], Т. Смовженко [Смовженко 2016] та інші. Значну увагу вивченню процесів формування та функціонування інноваційних механізмів банківської діяльності у своїх дослідженнях приділяли науковці С. Єгоричева [Єгоричева 2013], А. Кузнецова [Кузнецова 2017], С. Леонов [Леонов 2015], В. Міщенко [Міщенко 2016], С. Науменкова [Науменкова 2016], Н. Ткаченко [Ткаченко 2014], К. Черкашина [Черкашина 2017], Н. Швець [Швець 2015], В. Шелудько [Шелудько 2014] та інші.

Не зважаючи на велику кількість публікацій, присвячених окресленій проблематиці, залишаються дискусійними питання удосконалення інноваційних механізмів банківського ритейлу.

Результати дослідження. В умовах динамічного розвитку роздрібно-банківського бізнесу та зростання конкуренції, вітчизняні банки починають приділяти особливу увагу власним споживачам, розуміючи, що успішність діяльності банків у майбутньому залежатиме від довготривалих тісних партнерських відносин з клієнтами та від рівня їхньої задоволеності наданими послугами.

У сучасному процесі управління поняття «ритейл» пов'язано із процесами та механізмами реалізації товарів та послуг кінцевим споживачам, тому воно досить часто ототожнюється з сукупністю механізмів і технологій роздрібних продажів. Постійне вдосконалення асортименту товарів та послуг, використання сучасних інформаційних технологій у роздрібних продажах вимагає розвитку механізмів ритейлу.

Слід зазначити, що сьогодні під поняттям «банківський ритейл» розуміють комплекс роздрібних банківських послуг та продуктів, орієнтованих на стратегію вдосконаленої взаємодії між банком і клієнтами для розвитку споживання, який є процесом створення і реалізації такого переліку банківських продуктів і послуг, який буде доступним, всеохоплюючим і зрозумілим для максимального кола споживачів, котрі мають на меті їх отримати. Завданнями банківського ритейлу є аналіз місця для відкриття філії банківської установи під певний формат; оцінка місця для розміщення банкомату або терміналу для кращої окупності.

Асортимент банківських послуг змінюється постійно і його склад визначається потребами різних груп клієнтів, їх пріоритетами та можливостями. Постійно проводиться пошук нових потреб у клієнтів та розробка принципово нових можливостей банків.

Впровадження інноваційних банківських продуктів зумовлює необхідність роз'яснення клієнтам їхнього змісту, підвищення фінансової культури споживачів та їх юридичної грамотності, посилення значення такого фактору, як довіра клієнтів.

Інноваційні технології ведення банківського бізнесу та управління ним дозволяють, по-перше, запропонувати якісніше обслуговування клієнтів-фізичних осіб; по-друге, зменшити ризик, пов'язаний з наданням роздрібних банківських

послуг; по-третє, підвищити результативність роботи банку з кожним клієнтом та рентабельність роздрібного напрямку діяльності в цілому.

Таким чином, в умовах високого рівня конкуренції, вітчизняні банки все частіше використовують для продажу операцій альтернативні канали. Саме тому, на нашу думку, варто дослідити основні напрями розвитку банківського ритейлу:

1. «Платформізація» банківських послуг.

«Платформізація» банкінгу дасть змогу комерційним банкам та існуючим стартапам стратегічно змінитися, стаючи при цьому банкінг-платформами.

Основними інструментами «платформізації» банківських продуктів в сучасних умовах є: зростання кредитування P2P; розширення асортименту послуг і рішень для клієнтів, які не отримували раніше послуги належної якості або в належному обсязі; оптимізація процесів видачі кредиту / прийняття кредитних рішень; застосування більш складних методів встановлення контактів з потенційними клієнтами, залучення нових і утримання існуючих клієнтів; поява інструментів самообслуговування; демократизація банківського обслуговування та управління особистими фінансами; спрощення і перехід на економічні та універсальні процеси продажу продуктів для клієнтів; створення розумного контракту з використанням технології блокчейн; хмарні технології; інтеграція банківських рахунків з електронними платіжними системами і крипто валюта.

2. Використання аналітичних даних.

Ще одним напрямом стимулювання продажів є забезпечення існуючих і потенційних клієнтів актуальною інформацією про послуги та технології банку і проведення спеціальних програм з підвищення лояльності поточних клієнтів і залученню нових.

Одним з каналів інформування клієнтів про продукти і послуги є презентаційні матеріали банку, основне призначення яких – ознайомлення клієнта з можливостями отримання ним тієї чи іншої банківської послуги та порядком її надання. Сьогодні існують досить гнучкі і масштабні технології (платформи візуалізації і т.п.), які дозволяють застосовувати більш ефективний підхід до зберігання, аналізу та використання даних. Нові підходи до зберігання даних забезпечують більш простий збір інформації, а також значно розширюють обсяги зберігання, дозволяючи аналізувати дані, скорочуючи витрати. Платформи візуалізації і побудови звітності також надають високий рівень управління даними.

Це дасть змогу надати консультацію клієнтам в реальному часі, беручи до уваги всі зміни їх фінансового профілю клієнта; допомогти клієнтам приймати правильні фінансові рішення - навчити клієнтів робити заощадження, досягати конкретних фінансових цілей, підвищити рівень фінансової грамотності, правильно розраховувати бюджет і витрати і т.д.

3. Нововведення.

Зростаючі очікування споживачів, приплив конкурентів змушують банки переглядати їх джерела прибутку. Хоча інновація є перевіреним способом диференціації і протистояння конкуренції, короткостроковий фокус банківської індустрії, «бункерний» підхід до операцій перешкоджають потенційним інноваційним змінам. Стартапи втілюють ключові принципи інновацій, стаючи джерелом комерційного успіху. Вони досить гнучкі і можуть моментально підлаштуватися під потреби ринку.

4. Цільові групи та сегменти ринку.

Основними напрямками повинні бути:

- визначення потенціалу та розміру сегмента - значна чисельність споживачів або їх висока купівельна спроможність. В той же час банк може вибрати для себе роботу на «вузькому» сегменті, сформувати «нішеву» пропозицію;
- впізнаваність - сегмент повинен бути вимірним, а його споживачі передбачуваними в свій купівельній поведінці;
- ставлення до комунікації (доступність) - у споживачів повинен бути вільний доступ до інформації про параметри банківських продуктів, так само як і територіальна доступність до банку;
- розмір і можливості зростання сегмента - при формуванні продуктового руду банку необхідно оцінити потенціал зростання вибраного сегмента аудиторії, його перспективність у майбутньому;
- прибутковість сегмента;
- існуюча і потенційна конкуренція в даному сегменті.

5. Спрощення процесів у відділеннях і автоматизація процесів.

Основні можливості, які надають інструменти ІТ в індустрії банкінгу, - це розширення можливостей неординарного вирішення проблем і підвищення продуктивності співробітників, а також значне поліпшення бізнес результатів.

Основний вплив автоматизації процесів на банківську індустрію - це можливість скорочення витрат.

Навіть з урахуванням нинішніх нормативно-правових обмежень, існує значний потенціал для впровадження принципів ощадливого виробництва у банківських відділеннях, включаючи суміщення посад, переведення співробітників на неповну зайнятість та автоматизацію простих операцій. Крім того, деякі процеси у відділеннях можна централізувати на рівні регіональних або національних центрів, що дозволить вдвічі підвищити продуктивність. По мірі того як регулюючі органи будуть усувати перепони на шляху впровадження цифрових технологій, банки зможуть переводити основні операції з обслуговування клієнтів у цифрові канали. Подальше підвищення продуктивності є можливим за рахунок оптимізації кількості та форматів відділень.

6. Ідентифікація.

Правило «знай свого клієнта», конфіденційність і захист даних стають все важливішими, і стають ключовим елементом економічної активності, - відкриття і закриття рахунків, платежі, основні послуги, імміграційний / митний контроль і т. д.

7. Відповідність новим законодавчим нормам та їх модернізація.

Щоб забезпечити впровадження передових технологій, необхідно внести поправки у нормативно-правову базу, яка регламентує вимоги до оформлення паперової документації, підписів, фізичну верифікацію документів, архівування та звітність. Більшість транзакцій, що здійснюються у банківських відділеннях, можна перевести в цифрові канали. Пріоритетні заходи включають скасування вимоги про наявність фізичного підпису, створення умов для віддаленої ідентифікації клієнтів, а також забезпечення електронного доступу до різних баз даних для спрощення ідентифікації та фінансового моніторингу.

8. Оптимізація бізнес-процесів і впровадження нових ІТ-технологій.

При цьому акцент повинен робитися на самообслуговуванні, спрощення процесів проведення операцій і появі нових банківських продуктів.

У високотехнологічних країнах розвиток технологій призводить до того, що з'являються установи, які повністю відмовляються від традиційного банкінгу. Наприклад, 2012 року в Польщі з'явився Mbank – онлайн-структура з високотехнологічною ІТ-платформою, що має понад 200 функцій. Розмір інвестицій у неї склав \$35 млн. У третьому кварталі 2015 року чистий дохід цієї установи досяг €70 млн.

Як свідчать дані статистики, інтенсивність зростання активності населення України в користуванні послугами інтернет-банкінгу в цілому можна визначити швидкістю розповсюдження користування Інтернетом. За досліджуваний період рівень використання мережі Інтернет зріс у 2,52 рази (з 19 % у І півріччі 2008 р. до 52 % – у 2013 р.), що супроводжувалося зростанням рівня користування інтернет-банкінгом у 2,75 рази (з 0,8 % у 2008 р. до 2 % у 2013 р.). Проте загальний рівень користування послугами інтернет-банкінгу в Україні все ще залишається одним з найнижчих серед країн Центральної та Східної Європи: за оцінками GfK Ukraine лише 2 % від населення, старшого за 16 років. Популярність онлайн-розрахунків у Україні щороку зростає. За статистикою Нацбанку: 2014-го кількість платежів через інтернет зросла зі 120,5 млн до 256,4 млн, а в грошовому вираженні обсяг трансакцій збільшився більш ніж удвічі – до 112,7 млрд грн. Згідно даних дослідницької компанії GfK, в Україні в 2016-му хоча б одну онлайн-операцію на квартал здійснюють лише 10% з 70 млн клієнтів, підключених до інтернет-банкінгу. У Польщі цей показник дорівнює 61%.

9. Підвищення ефективності і прибутковості філіальної мережі.

Наступним вагомим інноваційним інструментом комплексу в складі механізму банківського ритейлу в світовій практиці розглядається інтер'єрне рішення приміщень відділень банків. Інноваційні підходи та концепції щодо освітлення та оздоблювальних матеріалів акцентують увагу на різні зони обслуговування і забезпечують позитивний вплив інтер'єрів відділень на клієнтів. Нагороду за інновації в каналах просування банківських продуктів у 2013 р., за версією журналу "Банківські нагороди" (The Banker Awards), отримали Вінко Ніксдорф (Wincor Nixdorf) і Барклейз (Barclays) за успішне впровадження нових сенсорних кіосків у своїх відділеннях по всій Великобританії. Ці кіоски розширили функціональність Інтернет-банкінгу, клієнти можуть використати їх для управління своїми рахунками, а також з метою переказу коштів.

Найкращу практику використання таких кіосків продемонстрував другий за розміром приватний банк Ак-банк у Туреччині. Термінали самообслуговування цього банку автоматизують увесь процес взаємодії клієнта з програмним додатком щодо отримання кредиту, кредитної картки, візи, продовження терміну договору, страхової послуги тощо.

10. Удосконалення асортиментної стратегії банку одночасно з впровадженням більш жорстких умов управління ризиками.

Для цього варто використовувати програми лояльності та спеціальні пропозиції, які б зацікавили вкладників і позичальників. При цьому абсолютну увагу слід приділяти впровадженню єдиних стандартів роздрібногo ризик-менеджменту.

11. Зацікавленість банків у використанні соціальних інтернет-мереж.

Використання ресурсів соціальних мереж може бути дуже корисно для підвищення лояльності до бренду банку. Так, наприклад, колишній директор з маркетингу Facebook Ренді Цукерберг вважає найбільш вдалим "гуманістичні" ініціативи банків - проведення благодійних акцій. Особливо показовим у цьому плані проект Chase Community Giving. Банк JP Morgan Chase використовував можливості соціальної мережі для доведення до широкого загалу інформації про свою благодійну діяльність, на що позитивно відгукнулося майже 3 млн користувачів мережі. При цьому, користувачі могли долучитися до акцій, даючи банкірам поради про можливі напрямки вкладення коштів.

Уже 38% банків використовують соціальні інтернет-мережі Фейсбук і Твіттер (Facebook і Twitter). Протягом наступних трьох років очікується збільшення до 98% присутності банків у цих мережах. На конкурсі інновацій в банківській справі Бі.Ей.Ай. Файнекл'2014 (BAI-Finacle'2014, США) Ей.Ес.Бі. Бенк (ASB Bank), що розташований у Новій Зеландії, був оголошений переможцем у сфері інноваційних послуг - за віртуальну філію банку в мережі Фейсбук. Це дало змогу забезпечити персональне спілкування клієнтів із фахівцями цього банку в реальному часі, що значно сприяє зміцненню взаємодії завдяки пропозиції високоякісних послуг у зручній для клієнтів формі. Соціальний банкінг може бути використано для розробки інноваційної продукції та послуг, які в реальному часі відображатимуть потреби споживача. Так, іспанський банк Цейз (Chase) створив он-лайн-співтовариство для проектування кредитної карти спеціального призначення. В результаті створено карту Прайоріті Клуб Ріводз карт (Priority Club Rewards card) і громадську програму для благодійних пожертв, за допомогою якої було зібрано та спрямовано 5 млн. доларів США до 100 благодійних установ.

На нашу думку, активний розвиток застосування соціальних мереж як механізму горизонтальних інформаційних обмінів в світовій банківській практиці, протягом останнього часу набуває все більших масштабів. Отже, можемо кваліфікувати його, як новий етап у формуванні системи заходів банківського ритейлу.

Сьогодні банкам доводиться активно конкурувати у сфері ритейлу, їх конкурентоспроможність визначається сформованим брендом, присутністю на ринку, просуванням, організацією продажів і обслуговування, тарифною політикою. Банківський ритейл повинен активно розвиватися у напрямках збереження депозитних вкладів на існуючому рівні, нарощування ресурсної бази за рахунок залучення депозитів населення, збільшення беззаставних і короткострокових кредитів, збільшення комісійних доходів за рахунок зростання кількості переказів, комунальних платежів, обслуговування платіжних карт, а також за рахунок розвитку альтернативних каналів продажу (Інтернет і клієнт-банк, термінали самообслуговування, банкоматні мережі).

Згідно з вищевикладеним, існує необхідність подальшого розвитку банками послуг банківського ритейлу як механізму реалізації широкого спектру банківських продуктів, розвитку клієнтської бази і розширення своєї діяльності на регіональному рівні. На основі проведеного аналізу нами запропонований організаційно-економічний механізм розвитку роздрібних банківських послуг (Рисунок 1).

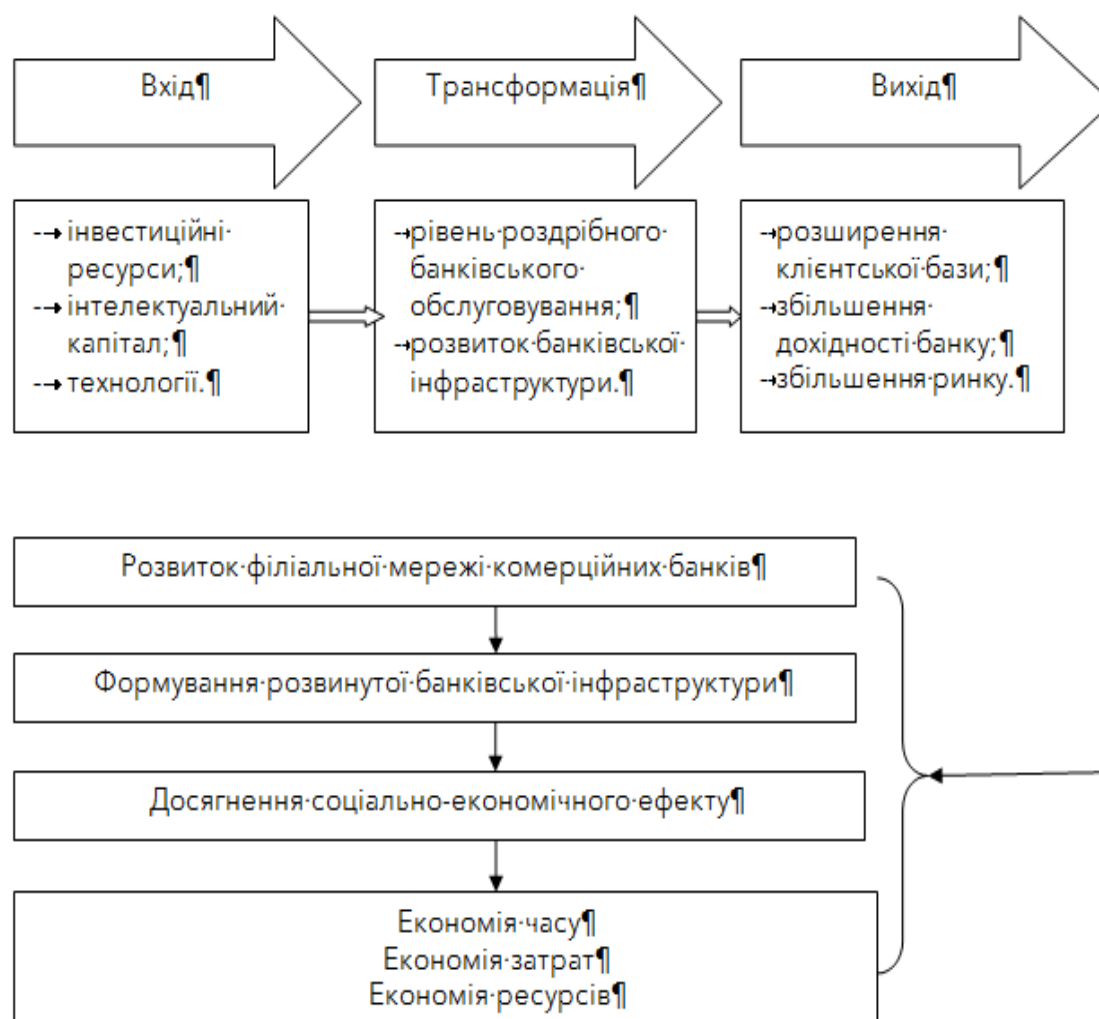

Рисунок 1 - Трансформаційний механізм розвитку послуг банківського ритейлу
Джерело: [Vagizova 2012]

Основними інструментами для підвищення продуктивності роздрібно-банкінгу є:

- реорганізація внутрішніх корпоративних структур і запровадження нових стратегій ціноутворення, тобто зміна пріоритетів для підвищення прибутку, а саме при встановленні відсоткових ставок і запровадженні зборів із власної структури витрат;
- спостереження за реакцією конкурентів на запровадження клієнтоорієнтованих продуктів, зміни цінової еластичності й відповідне реагування;
- поглиблення відносин із постійними клієнтами, насамперед шляхом консолідації споживчих кредитів (кредитні картки, автокредити тощо), збільшення лімітів кредитних ліній з одночасним зменшенням кінцевої вартості кредиту, розширення програм лояльності для іпотечних кредитів, накопичення пенсійних заощаджень;
- скорочення витрат - продуктивність праці в галузі зменшується на 5% щороку, найвитратнішою складовою роздрібно-банкінгу є філії (наприклад, під впливом економічної ситуації і нормативних змін 27% філій у США є

неприбутковими), тому завдання реструктуризації є важливими нині і в майбутньому.

Отже, український ринок за темпами розвитку інноваційних механізмів банківського ритейлу дещо поступається світовому, проте має значний потенціал розвитку, оскільки обсяги електронного бізнесу зростають з року в рік, щороку збільшується кількість Інтернет-користувачів та тих, хто безпосередньо здійснює покупки банківського продукту, суспільство є відкритим до впровадження нових інформаційних технологій.

Вирішення вище окреслених проблем сприятиме не тільки зростанню обсягів банківського ритейлу, але й появі нових форм банківської торгівлі, нових продуктів і послуг. Гальмуючим фактором розвитку он-лайн-економіки є високий рівень недовіри споживачів до суб'єктів фінансового ринку, низька платоспроможність населення та погіршення соціально-політичної ситуації.

Висновки. Варто наголосити, що вищенаведені напрями розвитку банківського ритейлу частково використовуються багатьма банками, але лише комплексний підхід щодо вирішення цього завдання здатний забезпечити банку відчутний ефект у боротьбі за підвищення ефективності продажів.

Що ж до інноваційної складової, у вітчизняній банківській системі сформовано розвинутий роздрібний сектор, який бере активну участь у сучасних інноваційних процесах впровадження банківського ритейлу, втілює новітні технологічні рішення, використовує інструменти, які засвідчили ефективність на ринках інших країн. Розробляючи і впроваджуючи ці технології, банки України є каталізаторами трансформації та модернізації вітчизняного фінансового ринку.

Література

- Виртуальный финансовый консультант.* URL: <http://prosperlending.blogspot.com>.
- Akbank's Off-Site ATM Strategy.* URL: https://www.atmia.com/clientuploads/2012_EuroATM%20Conference%20Presentations/Off-site%20ATM%20strategy%20Hazim%20Guvel%20-%20Akbank.pdf.
- Bank: more room for advice (with image gallery). The new branch concept for Deutsche.* URL: <https://www.db.com>.
- Banks in Turkey 2010.* URL: http://www.tbb.org.tr/Dosyalar_eng/Yayinlar/Dokumanlar/Bankalarimiz2010ingesas.pdf.
- Goldman Sachs, The Future of Finance Part 3: The Socialization of Finance. Goldman Sachs Global Investment Research.* (2015) - URL: <http://hollandfintech.com/the-future-of-finance-the-socialization-of-finance/>
- Internet Banking Rank 2017. Отчет международного аналитического агентства Marksw Webb Rank & Report.* - URL: <http://marksw Webb.ru/upload/pdf/Internet-BankingRank2017-IntroReport.pdf>.
- Novantas. Annual Report, 2010.* - URL: http://www.novantas.com/files/Novantas_Annual_Report_2010.pdf.
- Skinner, C. Digital Bank: Strategies to Launch or Become a Digital Bank [Text]* – Marshall Cavendish International (Asia) Pte Ltd., 07.08.2014. – 320 p.
- The Economist, Ask the algorithm: Human wealth advisers are going out of fashion.* URL: <http://www.economist.com/news/special-report/21650292-human-wealth-advisers-are-going-out-fashion-ask-algorithm>

- The Economist, The FinTech revolution, a wave of startups is changing finance - for the better.* URL: <http://www.economist.com/news/leaders/21650546-wave-startups-changing-financefor-better-fintech-revolution>
- The World's Best Internet Banks.* - URL: <http://www.gfmag.com>.
- The Banker представил ежегодный рэнкинг 1000 крупнейших банков.* URL: forbes.ru/news/83897-banker-predstavil-ezhegodnyi-renking-1000-krupneishih-bankov (дата звернення: 28.06.2013).
- Vagizova, V., Luire K. & Ivasiv, I. (2012). *Clustering of Russian Banks: Business Models of Interaction of the Banking Sector and the Real Economy, Problems and Perspectives in Management*, - Vol. 12, Issue 1.

Reference

- Virtual'nyy finansovyy konsul'tant.* URL: <http://prosperlending.blogspot.com>.
- Akbank's Off-Site ATM Strategy.* URL: https://www.atmia.com/clientuploads/2012_EuroATM%20Conference%20Presentations/Off-site%20ATM%20strategy%20Hazim%20Guvel%20-%20Akbank.pdf.
- Bank: more room for advice (with image gallery). The new branch concept for Deutsche.* URL: <https://www.db.com>.
- Banks in Turkey 2010.* URL: http://www.tbb.org.tr/Dosyalar_eng/Yayinlar/Dokumanlar/Bankalarimiz2010ingesas.pdf.
- Goldman Sachs, The Future of Finance Part 3: The Socialization of Finance. Goldman Sachs Global Investment Research.* (2015). URL: <http://hollandfintech.com/the-future-of-finance-the-socialization-of-finance/>
- Internet Banking Rank 2017. Отчет международного аналитического агентства*
- Marksw Webb Rank & Report.* - URL: <http://markswwebb.ru/upload/pdf/InterneBankingRank2017-IntroReport.pdf>.
- Novantas. Annual Report, 2010.* URL: http://www.novantas.com/files/Novantas_Annual_Report_2010.pdf.
- Skinner, C. (2014). *Digital Bank: Strategies to Launch or Become a Digital Bank* [Text] – Marshall Cavendish International (Asia) Pte Ltd., 07.08.2014. – 320 p.
- The Economist, Ask the algorithm: Human wealth advisers are going out of fashion.* URL: <http://www.economist.com/news/special-report/21650292-human-wealth-advisers-are-going-out-fashion-ask-algorithm>
- The Economist, The FinTech revolution, a wave of startups is changing finance - for the better.* URL: <http://www.economist.com/news/leaders/21650546-wave-startups-changing-financefor-better-fintech-revolution>
- The World's Best Internet Banks.* URL: <http://www.gfmag.com>.
- The Banker predstavil ezhegodnyiy renking 1000 krupneyshih bankov.* URL: [forbes.ru/news/83897-banker-predstavil-ezhegodnyiy-renking-1000-krupneyshih-bankov](http://forbes.ru/news/83897-banker-predstavil-ezhegodnyi-renking-1000-krupneishih-bankov) (дата звернення: 28.06.2013).
- Vagizova, V., Luire K. & Ivasiv, I. (2012). *Clustering of Russian Banks: Business Models of Interaction of the Banking Sector and the Real Economy, Problems and Perspectives in Management*, Vol. 12, Issue 1.

Data przesłania artykułu do Redakcji: 03.05.2018
Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 05.05.2018

WYMAGANIA EDYTORSKIE DLA AUTORSKICH MATERIAŁÓW

1. Artykuły powinny być napisane na aktualny temat, zawierać wyniki badań naukowych i uzasadnienia ustaleń naukowych.

2. Artykuły powinny być napisane w języku polskim, angielskim, ukraińskim lub rosyjskim, dokładnie sprawdzane przez autora, dotyczyć tematów Zbioru prac naukowych i zawierać wszystkie elementy konstrukcyjne (w podanej kolejności), a mianowicie:

2.1) Metadane (informacje o autorze (autorach) artykuła i jego streszczenia) są umieszczone konsekwentnie w języku artykułu oraz w języku angielskim, i zawierają w sobie (jeśli artykuł jest anglojęzyczny, wynikające metadane napisane są w języku angielskim):

- informacje o autorze (imię, inicjały, tytuł i stopień naukowy, miejsce pracy lub nauki, stanowisko, miasto, kraj, e-mail);
- tytuł artykułu;
- streszczenie w języku artykułu (od 30 do 100 słów), gdzie jest jasno sformułowana główna myśl artykułu, udowodniona jego aktualność. **Ważne!** Streszczenie w języku angielskim (**Abstract**) powinno być pouczające i oryginalne, odzwierciedlać główną treść artykułu i wyniki badań (streszczenie, referowanie artykułu), objętość anotacji w języku angielskim: 100-250 słów;
- kluczowe słowa (5-8 słów);
- liczba wzorów, tabel, rysunków i źródeł literackich w następujący sposób: w języku polskim (Formuły: 2; rys.: 3; tab.: 1; bibl.: 12); w języku angielskim (Formulas: 2; fig.: 3; tabl.: 1; bibl.: 12); w języku ukraińskim (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; бібл.: 12); w języku rosyjskim (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; библ.: 12);
- JEL klasyfikację (dla artykułów w gospodarce).

2.2) Tekst artykułu, który powinien składać się z wzajemnie powiązanych artykułów, które muszą zaczynać się od określonego tytułu, pogrubione, pogrubioną czcionką:

Wstęp. Sformułowanie problemu w ogóle, jego związek z ostatnimi badaniami i publikacjami, a także z ważnymi zadaniami naukowymi i praktycznymi, z obowiązkowymi linkami w tekście do używanej literatury. Autor musi przeznaczyć tą część problemu, którą on bada i pokazać jej znaczenie;

Analiza badań i formułowanie problemu. Formułowanie celu i metod badania tematów, które zostały omówione;

Wyniki badań. Przedstawienie podstawowego materiału badawczego z uzasadnieniem wyników badań naukowych;

Wnioski. Nowatorstwo naukowe, teoretyczne i praktyczne znaczenie badań, efekt społeczno-ekonomiczny, który pojawia się na skutek wprowadzenia wyników badań naukowych. Perspektywy dalszych badań w tym kierunku;

Literatura. Spis literatury podaje się ogólnym spisem w końcu rękopisu. Należy umieszczać linki do wszystkich do źródeł pierwotnych. W tekście linki do źródeł pierwotnych używają się w nawiasach kwadratowych, wskazując nazwisko (a) autora (ów) i rok wydania (Np.: «...[Аносов 2014] ...», «...[Коваленко, Подолай 2005] ...», «...[The World Bank 2009] ...», «...[Gray 1998]...», «...[Gray, Dooley 1999]...» itp. Źródła pierwotne podawane są w języku oryginalnym. Linki do prac niepublikowanych nie są dozwolone. **Do spisu literatury** zaleca się dołączenie tłumaczenia w języku angielskim (**References**), w którym mieści się spis źródeł w języku angielskim urządzony według międzynarodowej normy bibliograficznej **APA-2010**. Tytuły periodyków czasopism, zbiorów, itp.) po-

dawane są w transliteracji, a w nawiasach - w języku angielskim. Liczba źródeł literackich powinna wynosić co **najmniej 10 linków**, z których co najmniej połowa powinna być z linkami do źródeł zagranicznych (jeśli artykuł jest w języku ukraińskim lub rosyjskim). **Nazwy źródeł w bibliografii są wymienione w kolejności alfabetycznej.** Linkowanie do podręczników jest nieodpowiednie.

3. Objętość artykułu powinna wynosić 8-16 stron formatu A4, wszystkie marginesy - 2,5 cm, i:

- **dla metadanych (informacje o autorze):** czcionka «Avenir Next Cyr»; 12 pt (rozmiar czcionki); interlinia 1; wyrównanie tekstu do lewej;
- **tytuł artykułu:** po 1 odstępie po metadanych; czcionka «Avenir Next Cyr»; 13 pt (rozmiar czcionki); interlinia 1; WIELKIMI LITERAMI; pogrubienie; wyrównanie tekstu - na środku;
- **dla metadanych (Streszczenie, słowa kluczowe, itp.):** czcionka «Avenir Next Cyr»; 11 pt; interlinia 1; wyrównanie tekstu do lewej do prawej;
- **dla tekstu podstawowego:** 1 odstępie po tytule artykułu; czcionka «Avenir Next Cyr»; 11 pt; odstępie między wierszami - pojedynczy; wcięcie - 1,25 cm; wyrównanie tekstu do lewej.

4. Artykuł powinien być jasny i precyzyjny, liczba tabel, wzorów i ilustracji (schematy, rysunki, wykresy, tabele) - powinna być minimalna, i stosować je trzeba tylko wówczas, gdy to znacznie poprawia treść artykułu, pozwala nam zrozumieć ją lepiej i głębiej w porównaniu z tekstową formą.

5. Ilustracje (schematy, rysunki, wykresy, tabele) w tekście powinny być umieszczone w centrum z podpisem pod nimi «Rysunek № - Tytuł ilustracji» z obowiązkowym linkiem do nich w tekście artykułu. Ilustracje powinny być wysokiej jakości. Tabele powinny o zwartej budowie, logicznie skonstruowane, posiadać numer seryjny i krótki wyrazisty tytuł, który dokładnie obejmuje temat i treść tabeli. Sformowanie tekstu tabeli: czcionka «Avenir Next Cyr», 12 punktów (rozmiar czcionki), 1 interlinia.

6. Tabele w tekście powinny być umieszczone w centrum tekstu z podpisem na nimi «Tabela № - Tytuł tabeli» z obowiązkowym linkiem do nich w tekście artykułu.

7. Formuły są tworzone za pomocą Edytora równań MS Equation. Każda formuła, z linkiem do niej w tekście artykułu (na przykład: «... przy użyciu proporcji (3) można ...») powinna być ponumerowana, w tym położenie formuły - w środku tekstu z numeracją po prawej stronie.

8. Cytaty, formuły, ilustracje, wszystkie dane cyfrowe podawane są z obowiązkowymi linkami do źródeł. Poniżej każdej tabeli i rysunku należy określić źródło (Źródło: ...). Do określania źródła, należy używać czcionki «Avenir Next Cyr», 9 pt (rozmiar czcionki).

9. Dozwolone formatowanie tekstu w formie listów. Mogą być używane listy punktowane, numerowane i wielopoziomowe. Do list numerowanych należy stosować cyfry arabskie «1.», «1.1.», «2)», «2.1)», itp. Do list punktowanych należy stosować symbole «-», «-» lub «•».

REQUIREMENTS FOR DESIGN OF THE AUTHORS' MATERIALS

1. The paper should be written on the current issues, contain the results of deep research and explanation of received scientific conclusions.

2. The paper must be written in Polish, English, Ukrainian or Russian; the author should thoroughly proof the paper, it should correspond to the thematic orientation of the Collection and include all structural elements (in specified order), namely:

2.1) Metadata (information about author (s) of the article and its abstract part) that is placed sequentially in article mother language and English and include (if the article mother language is English, then metadata should be only in English):

- Information about author (full name, academic title and academic degree, place of work or study, position, City, State, E-mail);
- Title of the article;
- Abstract in article mother language (30-100 words), where is clearly formulated the main idea of the article and proved its actuality. **It is important!** Abstract in English should be informative and original, it should reflect the main content of the article and research results (summary of the article and its reviewing), the abstract in English should be 100-250 words;
- keywords (5-8 words);
- number of formulas, tables, figures and literature should be as follows: for Polish (Formuły: 2; rys.: 3; tab.: 1; bibl.: 12); for English (Formulas: 2; fig.: 3; tabl.: 1; bibl.: 12); for Ukrainian (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; бібл.: 12); for Russian (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; библ.: 12);
- JEL Classification (for papers in Economics).

2.2) The text of the article should contain interrelated parts, which start with specified title in bold

Introduction. Statement of problem in general view and its connection with the actual researches and publications and also with important scientific and practical problems, with the obligatory references in the text to the used literature. The author should separate from the general problem the part, which is explored by him, and show its actuality;

Literature review and the problem statement. Statement of purpose and methods of theme research that is considered;

Research results. Description of main material with explanation of scientific results;

Conclusions. Scientific novelty, theoretical and practical importance of research, socio-economic effects arising from the implementation of scientific results. Prospects for further research in this area;

Literature. The list of used literature should be placed at the end of the article. For all source material must be corresponding references. In the text the links to original source should be taken in square brackets with indication of Author(s) Surname(s) and the year of publication (example, «...[Anosov 2014] ...», «...[Kovalenko, Podolai 2005] ...», «...[The World Bank 2009] ...», «...[Gray 1998]...», «...[Gray, Dooley 1999]...» etc.). Original sources are specified in original language. References to the unpublished works are not permitted. If the article mother language isn't English, then **the reference list** is added with translation in English (**References**) due to the international standard bibliographic **APA-2010**. Names periodic editions (magazines, collections and other)

are served transliteration, and in brackets in English. Number of references should have **at least 10 references**, from which at least one half should be references to foreign sources (if the article mother language is Ukrainian or Russian). **Source name in the references are placed in the alphabetically order.** To make references to textbooks, teaching aids are not rational.

3. The volume of the article is 8-16 pages of A4; page margins - 2,5 cm, and:

- **for Metadata (Author's information):** font «Avenir Next Cyr»; 12 point (font size); single spacing; text alignment - by left;
- **for Paper Name:** in 1 line after Metadata; font «Avenir Next Cyr»; 13 point (font size); single spacing; IN CAPITAL; bold; text alignment - by center;
- **for Metadata (Abstract, Keywords etc):** font «Avenir Next Cyr»; 11 point (font size); single spacing; text alignment - by width;
- **for Main Text:** in 1 line after Paper Name; font «Avenir Next Cyr»; 12 point (font size); single spacing; paragraph indent - 1,25 cm; text alignment - by width.

4. The text of the article should be clear, concise, number of tables, formulas and illustrations (schemes, figures, graphs, diagrams) - minimum and they should apply only if it significantly improves the content of the article, and in case of better and deeper understanding of the article meaning.

5. The graphics (schemes, figures, graphs, diagrams) within the text should be alignment by width with the caption at the bottom «Figure № - Name of graphic» (for the caption - alignment by left) with the obligatory link on it within the article text. The graphics should be in high resolution.

6. The tables should be compact, logically built, and have ordinal number and a short expressive title that covers the topic and content of the table. The table text design: font «Avenir Next Cyr»; 11 point; single spacing. The table within the text should be alignment by width with the caption at the top «Table № - Name of table» (for the caption - alignment by left) with the obligatory link on it within the article text.

7. The formulas should be created with the help of equation editor - MS Equation. Each formula on which there is the link within the article text (example, «... using equation (3) it is possible...»), should be numbered. At this the alignment of the formula by width and numbering alignment by right side.

8. Citing, tables, illustrations, all data are submitted with reference to the source. Under each table and figure should be indicated the source (Source:). For notations should be used the font: Avenir Next Cyr, 9 point.

9. It is possible to format the text using the lists. Lists can be bulleted, numbering and multilevel. For numbering lists should be used Arabic numbers «1.», «1.1.», «2)», «2.1)» etc. For the bulleted lists be used symbols «-», «-» or «•».

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ АВТОРСЬКИХ МАТЕРІАЛІВ

1. Стаття має бути написана на актуальну тему, містити результати глибокого наукового дослідження та обґрунтування отриманих наукових висновків.

2. Стаття має бути написана польською, англійською, українською, російською мовами, ретельно вчитана автором, відповідати тематичним спрямуванням Збірника наукових праць і включати всі структурні елементи (з дотриманням вказаної послідовності), а саме:

2.1) Метадані (інформація про автора(ів) статті та її реферативна частина), що розміщуються послідовно мовою статті та англійською мовами та включають у себе (якщо мова статті англійська, то метадані надаються тільки англійською мовою):

- відомості про автора (прізвище, ім'я, вчене звання і вчений ступінь, місце роботи або навчання, посада, населений пункт, держава, E-mail);
- назва статті;
- анотація мовою статті (від 30 до 100 слів), де чітко сформульовано головну ідею статті і обґрунтовано її актуальність. **Важливо!** Анотація англійською мовою (**Abstract**) має бути інформативною й оригінальною, відобразити основний зміст статті та результатів дослідження (стилий виклад статті, її реферування), обсяг анотації англійською мовою: 100-250 слів;
- ключові слова (5-8 слів);
- кількість формул, таблиць, рисунків та літературних джерел в наступному вигляді: для польської мови (Formuły: 2; rys.: 3; tabl.: 1; bibl.: 12); для англійської (Formulas: 2; fig.: 3; tabl.: 1; bibl.: 12); для української мови (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; бібл.: 12); для російської мови (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; библ.: 12);
- JEL класифікацію (для статей з економіки).

2.2) Текст статті, який повинен вміщати в себе взаємопов'язані розділи, які повинні починатися вказаним заголовком, виділеним напівжирним шрифтом:

Вступ. Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з останніми дослідженнями і публікаціями, а також з важливими науковими і практичними завданнями, з обов'язковими посиланнями в тексті на використану літературу. Автор повинен виділити із загальної проблеми ту частину, яку він досліджує, і показати її актуальність;

Аналіз досліджень та постановка завдання. Формулювання мети і методів дослідження теми, що розглядається;

Результати дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних наукових результатів;

Висновки. Наукова новизна, теоретичне і практичне значення досліджень, соціально-економічний ефект, який виникає внаслідок впровадження наукових результатів. Перспективи подальших наукових розробок у цьому напрямку;

Література. Список використаної літератури розміщується наприкінці статті. На всі першоджерела повинні бути зроблені посилання. У тексті посилання на першоджерела просяються у квадратних дужках із зазначенням Прізвища автора(ів) та роком видання (наприклад, «...[Аносов 2014] ...», «...[Коваленко, Подолай 2005] ...», «...[The World Bank 2009] ...», «...[Gray 1998]...», «...[Gray, Dooley 1999]...» тощо). Першоджерела подаються мовою оригіналу. Посилання на неопубліковані роботи не допускаються. **До списку літератури** додається її переклад англійською мовою

(**References**), де розміщуються ті ж самі джерела англійською мовою оформлені за міжнародним бібліографічним стандартом **APA-2010**. Назви періодичних видань (журналів, збірників та ін.) подаються транслітерацією, а в дужках – англійською мовою. Кількість літературних джерел має становити **не менше 10 посилань**, з яких не менше ніж половина має бути посиланнями на іноземні джерела (якщо мова статті українська або російська). **Назви джерел у списку літератури розміщуються за абеткою**. Посилатися на підручники, навчальні посібники тощо не доцільно.

3. Обсяг статті має становити 8 - 16 сторінок формату А4; всі поля – 2,5 см та:

- **для метаданих (інформація про автора)**: шрифт «Avenir Next Cyr»; 12 кеглем (розмір шрифту); міжрядковий інтервал – одинарний; вирівнювання тексту – ліворуч;
- **для назви статті**: через 1 інтервал після метаданих; шрифт «Avenir Next Cyr»; 13 кеглем (розмір шрифту); міжрядковий інтервал – одинарний; ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ; напівжирний; вирівнювання тексту – по центру;
- **для метаданих (Анотація, ключові слова тощо)**: шрифт «Avenir Next Cyr»; 11 кеглем (розмір шрифту); міжрядковий інтервал – одинарний; вирівнювання тексту – по ширині;
- **для основного тексту**: через 1 інтервал після назви статті; шрифт «Avenir Next Cyr»; 11 кеглем (розмір шрифту); міжрядковий інтервал – одинарний; абзацний відступ – 1,25 см; вирівнювання тексту – по ширині.

4. Виклад статті мусить бути чітким, стислим, кількість таблиць, формул та ілюстрацій (схеми, рисунки, графіки, діаграми) – мінімальною і застосовувати їх потрібно лише у випадку, коли це значно поліпшує зміст статті, дає змогу зрозуміти його повніше і глибше порівняно з текстовою формою викладу.

5. Ілюстрації (схеми, рисунки, графіки, діаграми) по тексту мають бути розташовані по центру з підписом під ними «Рис. № – Назва ілюстрації» (підпис має бути розташований з вирівнюванням – по центру) з обов'язковим посиланням на них по тексту статті. Ілюстрації мають бути високої якості.

6. Таблиці повинні бути компактними, логічно побудованими, мати порядковий номер та короткий виразний заголовок, що точно охоплює тему і зміст таблиці. Оформлення тексту таблиці: шрифтом «Avenir Next Cyr», 11 кеглем (розмір шрифту), через 1 інтервал. Таблиці по тексту мають бути розташовані по центру документа з підписом над ними «Таблиця № – Назва таблиці» (підпис має бути розташований з вирівнюванням – ліворуч) з обов'язковим посиланням на них по тексту статті.

7. Формули створюються за допомогою редактору формул MS Equation. Кожна формула, на яку є посилання по тексту статті (наприклад, «... за допомогою співвідношення (3) можливо...»), повинна мати нумерацію, при цьому розташування формули – по центру тексту із нумерацією праворуч.

8. Цитати, таблиці, ілюстрації, всі цифрові дані подаються з обов'язковими посиланнями на джерела. Під кожною таблицею та рисунком має бути зазначено джерело (Джерело: ...). Для подання джерела потрібно використовувати шрифт «Avenir Next Cyr», 9 кегль (розмір шрифту).

9. Допускається форматування тексту у вигляді списків. Списки можуть використовуватись маркіровані, нумеровані та багаторівневі. Для нумерованих списків мають використовуватись арабські цифри «1.», «1.1.», «2)», «2.1)» тощо. Для маркірованих списків мають використовуватись символи «-», «->» або «•».

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ АВТОРСКИХ МАТЕРИАЛОВ

1. Статья должна быть написана на актуальную тему, содержать результаты глубокого научного исследования и обоснования полученных научных выводов.

2. Статья должна быть написана на польском, английском, украинском или русском языках, тщательно вычитана автором, отвечать тематическим направлениям Сборника научных трудов и включать все структурные элементы (с соблюдением указанной последовательности), а именно:

2.1) Метаданные (сведения об авторе(ах) статьи и ее реферативная часть), которые размещаются последовательно на языке статьи и английском языках и включают в себя (если язык статьи английский, то метаданные приводятся только на английском языке):

- сведения об авторе (фамилия, имя, ученое звание и ученая степень, место работы или учебы, должность, населенный пункт, страна, E-mail);
- название статьи;
- аннотация на языке статьи (от 30 до 100 слов), где четко сформулирована главная идея статьи и обоснована ее актуальность. **Важно!** Аннотация на английском языке (**Abstract**) должна быть информативной и оригинальной, отражать основное содержание статьи и результатов исследования (краткое изложение статьи, ее реферирование), объем аннотации на английском языке: 100-250 слов;
- ключевые слова (5-8 слов);
- количество формул, таблиц, рисунков и литературных источников в следующем виде: для польского языка (Formuły: 2; rys.: 3; tabl.: 1; bibl.: 12); для английского (Formulas: 2; fig.: 3; tabl.: 1; bibl.: 12); для украинского языка (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; бібл.: 12); для русского языка (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; библи.: 12);
- JEL классификацию (для статей по экономической тематике).

2.2) Текст статьи, который должен вмещать в себя взаимосвязанные разделы, которые должны начинаться указанным заголовком, выделенным полужирным шрифтом:

Вступление. Постановка проблемы в общем виде и ее связь с последними исследованиями и публикациями, а также с важными научными и практическими заданиями, с обязательными ссылками в тексте на использованную литературу. Автор должен выделить из общей проблемы ту часть, которую он исследует, и показать ее актуальность;

Анализ исследований и постановка задачи. Формулирование цели и методов исследования темы, которая рассматривается;

Результаты исследования. Изложение основного материала исследования с обоснованием полученных научных результатов;

Выводы. Научная новизна, теоретическое и практическое значение исследований, социально-экономический эффект, который возникает вследствие внедрения научных результатов. Перспективы дальнейших научных разработок в этом направлении;

Литература. Список использованной литературы размещается в конце статьи. На все первоисточники должны быть сделаны ссылки. В тексте ссылки

на первоисточники проставляются в квадратных скобках с указанием Фамилии автора(ов) и года публикации (например, «...[Аносов 2014] ...», «...[Коваленко, Подолай 2005] ...», «...[The World Bank 2009] ...», «...[Gray 1998]...», «...[Gray, Dool-ey 1999]...» и т.д. Первоисточники подаются на языке оригинала. Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. **К списку литературы** прилагается его перевод на английском языке (**References**), где размещаются те же источники на английском языке оформлены по международным библиографическим стандартом **APA-2010**. Названия периодических изданий (журналов, сборников и др.) подаются транслитерацией, а в скобках – на английском языке. Количество литературных источников должно составлять **не менее 10 ссылок**, из которых не менее чем половина должна быть ссылками на иностранные источники (если язык статьи украинский или русский). **Названия источников в списке литературы располагаются по алфавиту**. Ссылаться на учебники, учебные пособия не целесообразно.

3. Объем статьи должен составлять 8 - 16 страниц формата А4; все поля – 2,5 см, и:

- **для метаданных (информация про автора):** шрифт «Avenir Next Cyr»; 12 кегель (размер шрифта); межстрочный интервал – одинарный; выравнивание текста – по левому краю;
- **для названия статьи:** через 1 интервал после метаданных; шрифт «Avenir Next Cyr»; 13 кегель (размер шрифта); межстрочный интервал – одинарный; ПРОПИСНЫМИ БУКВАМИ; полужирный; выравнивание текста – по центру;
- **для метаданных (Аннотация, ключевые слова и др.):** шрифт «Avenir Next Cyr»; 11 кегель (размер шрифта); межстрочный интервал – одинарный; выравнивание текста – по ширине;
- **для основного текста:** через 1 интервал после названия статьи; шрифт «Avenir Next Cyr»; 11 кегель (размер шрифта); межстрочный интервал – одинарный; абзацный отступ – 1,25 см; выравнивание текста – по ширине.

4. Изложение статьи должно быть четким, кратким, количество таблиц, формул и иллюстраций (схемы, рисунки, графики, диаграммы) – минимальным и применять их нужно только в случае, когда это значительно улучшает содержание статьи, дает возможность понять его полнее и глубже по сравнению с текстовой формой изложения.

5. Иллюстрации (схемы, рисунки, графики, диаграммы) по тексту должны быть расположены по центру с подписью под ними «Рис. № – Название иллюстрации» (подпись должна располагаться с выравниванием по центру) с обязательной ссылкой на них по тексту статьи. Иллюстрации должны быть высокого качества.

6. Таблицы должны быть компактными, логично построенными, иметь порядковый номер и краткий выразительный заголовок, который точно охватывает тему и содержание таблицы. Оформление текста таблицы: шрифтом «Avenir Next Cyr», 11 кеглем (размер шрифта), межстрочный интервал – одинарный. Таблицы по тексту должны располагаться по центру документа с подписью над ними «Таблица № – Название таблицы» (подпись должна располагаться с выравниванием по левому краю) с обязательной ссылкой на них по тексту статьи.

7. Формулы создаются с помощью редактора формул MS Equation. Каждая формула, на которую имеется ссылка по тексту статьи (например, «... с помощью

соотношения (3) можно...»), должна иметь нумерацию, при этом расположении формулы - по центру текста с нумерацией справа.

8. Цитаты, таблицы, иллюстрации, все цифровые данные подаются с обязательной ссылкой на источники. Под каждой таблицей и рисунком должен быть указан источник (Источник: ...). Для указания источника необходимо использовать шрифт «Avenir Next Cyr», 9 кегль (размер шрифта).

9. Допускается форматирование текста в виде списков. Списки могут использоваться маркированные, нумерованные и многоуровневые. Для нумерованных списков должны использоваться арабские цифры «1.», «1.1.», «2)», «2.1)» и т.д. Для маркированных списков должны использоваться символы «-», «-» или «•».

PRZENOŚNE LABORATORIUM LIŚCIOWEJ FUNKCJONALNEJ DIAGNOSTYKI «PF-014»**Zasada działania urządzenia:**

- Urządzenie przeznaczone jest do pomiaru współczynnika spektralnego kierunkowej transmisji wodnych roztworów w celu określenia przyczyn braku energii rośliny i opracowania zaleceń dotyczących jej żywienia.
- Na podstawie pomiarów dostaje się *zalecenia* dotyczące nawożenia substratu glebowego, na którym *rosną rośliny*.
- Efekt pomiarowy urządzenia opiera się na zmianie gęstości optycznej roztworów fizycznych pod wpływem światła w połączeniu z substancjami chemicznymi (N, P, K, S, Ca, Mg, Cu, B, Zn, Mn, Fe, Mo, Co, J).
- Poziom szkolenia specjalista nie jest konieczny do analizy.
- Czas trwania badania - 30-40 minut na miejscu uprawy roślin bez konieczności odwiedzania specjalistycznych laboratoriów.

Przenośne laboratorium pozwala:

- Określić rzeczywistą zawartość elementów w roślinie.
- Porównać zawartość elementów w roślinie z jej optymalnym zapotrzebowaniem, czyli wyznaczyć nadwyżkę lub deficyt każdego z elementów.

Zasada działania laboratorium przenośnego opiera się na:

- Prawo chemiczne - Reakcja Roberta Hilla - reakcja fotochemiczna wydzielonych z rośliny chloroplastów podczas naświetlania odzwierciedla reakcję chloroplastów w czasie naturalnej fotosyntezy.
- Prawo fizyczne - prawo Beera-Lamberta-Bouguera - zwiększona aktywność fotochemiczna chloroplastów charakteryzuje się zwiększeniem wydzielania wolnego tlenu. Zmiana koloru dodanych barwników chemicznych odzwierciedla zmianę optycznej gęstości mierzonego roztworu.

Kontakt w sprawie zakupu przenośnego laboratorium:

+48-730-744-884

agro@clmconsulting.pl

PORTABLE LEAFY FUNCTIONAL DIAGNOSTICS LABORATORY «PF-014»

The principle of operation of the device:

- The device is designed for measuring of the spectral coefficient of aqueous solutions directional transmission to determine the causes of lack of nutrition in the plant and develop recommendations for its feeding.
- On the ground of the measurements done recommendations for fertilizing a soil substrate on which crops are grown are made.
- The measuring effect of the device is based on the change of optical density of physical solutions under the light influence combined with chemicals (N, P, K, S, Ca, Mg, Cu, B, Zn, Mn, Fe, Mo, Co, J).
- The level of training is not essential for analysis.
- The duration of the research is 30-40 min. in place of growing crops without visiting specialized laboratories.

The portable laboratory allows:

- to determine the actual contents of elements in plants;
- to compare data of the contents of the plant with needs and allows to conclude about the excess or shortage of each element.

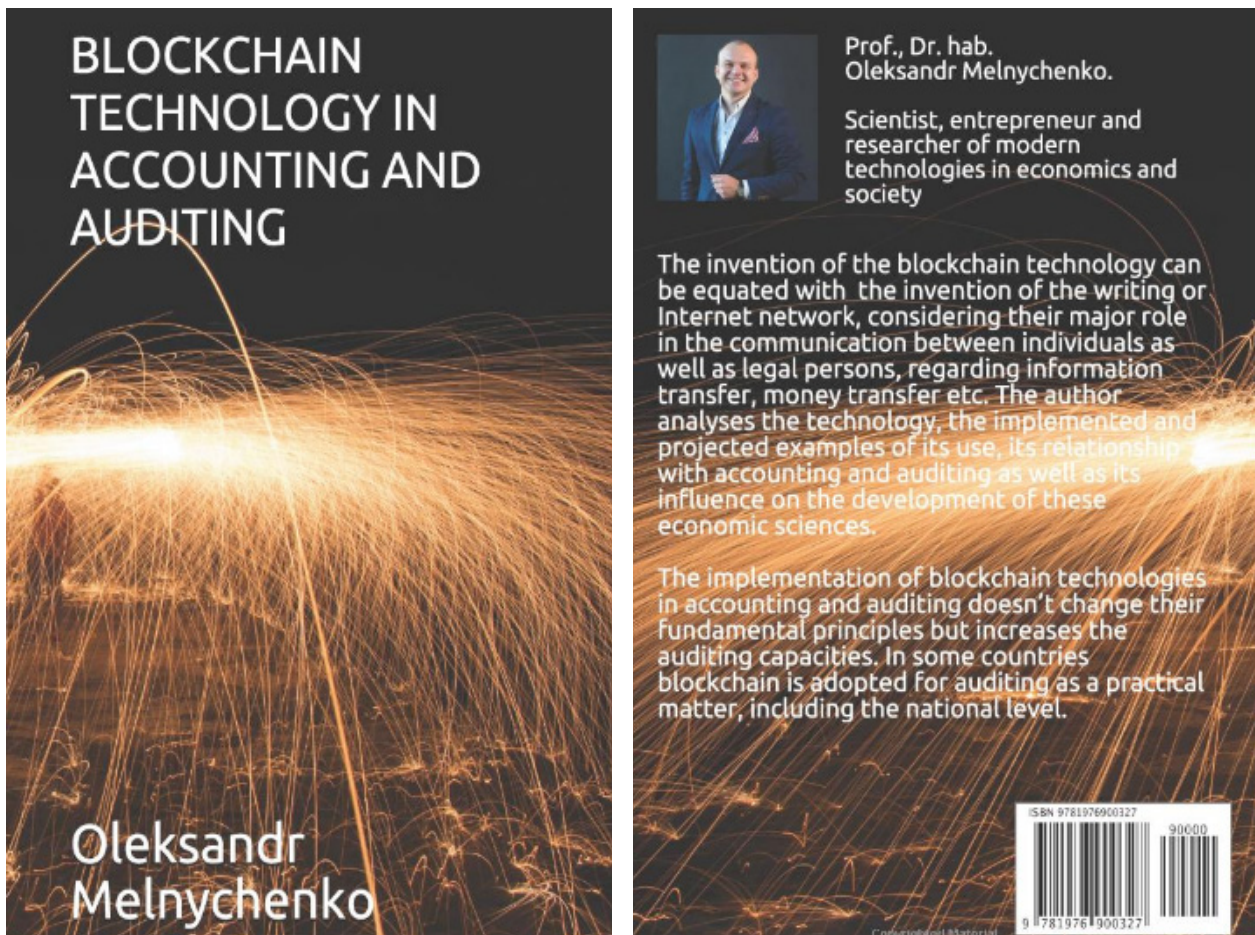
The principle of operation of the portable laboratory is based on:

- Chemical Law - Robert Hill Reaction - the photochemical reaction of chloroplasts extracted from plant during lighting reflects specularly the reaction of chloroplasts in natural photosynthesis;
- Physical Law - Beer-Lambert-Bouguer law - increasing of photochemical activity of chloroplasts is characterized by increased allocation of free oxygen. Its color dye chemical change causes the optical density of the solution to be measured.

Contacts on purchase of a portable laboratory:

+48-730-744-884

agro@clmconsulting.pl

The invention of the blockchain technology can be equated with the invention of the writing or Internet network, considering their major role in the communication between individuals as well as legal persons, regarding information transfer, money transfer etc. The author analyses the technology, the implemented and projected examples of its use, its relationship with accounting and auditing as well as its influence on the development of these economic sciences. The development of accounting and auditing is linked to the development of modern technologies. Nowadays, according to the technological progress the role of blockchain technology is constantly increasing.

Blockchain is a distributed database that maintains a continuously-growing list of data records secured from tampering and revision. Blockchain can be used in financial and banking sectors first of all, but also in e-government and administrative sectors. The implementation of blockchain technologies in accounting and auditing doesn't change their fundamental principles but increases the auditing capacities. In some countries blockchain is adopted for auditing as a practical matter, including the national level.

We invite to buy this book on Amazon
<http://amzn.to/2FZ7kq0>

This book covers the main concepts, common features and differences between electronic money and cryptocurrency. The author gives examples and characteristics of these concepts that are based on his own research. Important aspects of the functioning of these modern means of payment, which are becoming increasingly popular in the world, are clearly and understandably described with a scientific approach. However, each of them has both advantages and disadvantages, and to some extent, their use is associated with a number of risks that should be taken into account when deciding on their use. In order to take into account the risks, it is necessary to understand the essence of the payment instrument and the mechanism of its operation.

This book is written with a purpose to help readers, irrespective of the level of financial education, to understand the important aspects of the circulation of cryptocurrency and electronic money. The book is aimed at a wide range of readers regardless of education and sphere of activity.

We invite to buy this book on Amazon
<http://amzn.to/2BNSxj6>